

Aan:
de voorzitter en leden van
Provinciale Staten van Drenthe

Assen, 10 oktober 2023
Ons kenmerk 41/5.6/2023001336
Behandeld door domein Landelijk Gebied
Onderwerp: Afdoening toezegging gedaan in de vergadering van 27 september
2023 over het Drents Programma Landelijk Gebied

Geachte voorzitter/leden,

In de vergadering van uw Staten van 27 september 2023 hebben wij toegezegd dat wij u nader zouden informeren over (1) de besluitvorming rondom het concept Drents Programma Landelijk Gebied (DPLG), (2) de maatregelpakketten voor 2024/2025 en (3) het vervolgproces DPLG, inclusief de wijze waarop wij u hierbij betrekken. Wij sturen zoals toegezegd in een aantal bijlagen ook de stukken aan u mee die aan ons zijn gestuurd vanuit het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) over het concept DPLG en de maatregelpakketten. Met deze brief geven wij invulling aan deze toezegging.

Wij gaan hieronder eerst in op de totstandkoming van het DPLG en de maatregelpakketten en in bijzonder op de contacten met het Rijk hieromtrent.

1) Besluitvorming concept Gebiedsprogramma Landelijk Gebied versie 0.5

De opdracht om een gebiedsprogramma op te stellen vloeit voort uit de Wet stikstof en natuur (1 juli 2021). Deze wet is vervolgens vertaald en uitgewerkt in de Startnotitie NPLG (10 juni 2022) en het Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering (16 december 2022).

In de Startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) en het programma NPLG is onder meer opgenomen dat provincies op 1 juli 2023 een gebiedsprogramma moeten indienen. De Startnotitie NPLG is later aangevuld met een ontwikkeldocument NPLG (25 november 2022) en een handreiking NPLG (17 maart 2023), waarin steeds gedetailleerder is uitgewerkt waar het gebiedsprogramma aan dient te voldoen om in aanmerking te komen voor financiering. De maatregelpakketten worden met name in de handreiking NPLG (17 maart 2023, hoofdstuk 4) nader beschreven.

Vanaf juni 2022 hebben provincies de opdracht de stikstofopgave, gecombineerd met de water- en natuurdoelen, vorm te geven in een gebiedsprogramma. Dat betekent dat vanaf die periode onze stikstofaanpak onderdeel is geworden van het DPLG in wording. In het najaar van 2022 en voorjaar van 2023 is gewerkt aan het schrijven en uitwerken van het eerste concept gebiedsprogramma.

Het concept Gebiedsprogramma Landelijk Gebied versie 0.5 (concept gebiedsprogramma) is tot stand gekomen in samenwerking met de gebiedspartners op het gebied van natuur, water, landbouw, landbouwketen, vertegenwoordigers van de ondernemers en collega-overheden. Zij zijn op verschillende manieren en momenten geïnformeerd bij de totstandkoming van het concept gebiedsprogramma:

- tijdens de vierdaagse hackathon in april 2023. Tijdens deze vierdaagse lag de focus op het scherp krijgen van de opgave en doelen en (nog) beperkt op de oplossingsrichtingen. De inbreng van deze hackathon is verwerkt in de eerste conceptversie van het concept gebiedsprogramma;
- in afstemming met onze gebiedspartners via overlegvormen zoals het Bestuurlijk Overleg (BO) DPLG, de Ambtelijke Werkgroep (AW) DPLG, de sectortafels Landbouw en Water en het BO Stikstof. In de AW en het BO DPLG hebben naast onze gebiedspartners ook medewerkers van het Ministerie van LNV zitting om hen te betrekken bij de voortgang van ons programma.¹

In bijlage 1 geven we een overzicht van de belangrijkste overleggen met betrekking tot het DPLG en de maatregelpakketten.

Tijdelijk besluitvorming in GS

Hieronder is weergegeven welke overleggen er zijn geweest en welke stappen we hebben doorlopen tot aan 18 juli 2023, het moment van opsturen van de maatregelpakketten en de onderliggende documenten.

Op 16 juni 2023 hebben wij ingestemd met de brief aan uw Staten met daarbij het concept gebiedsprogramma. Wij gaven daarbij aan dat wij deze stukken na bespreking op 28 juni 2023 zouden sturen aan de minister van LNV.

Op 28 juni 2023 is in de Statencommissie gesproken over het concept Gebiedsprogramma en heeft ons college (in de oude samenstelling) hier toelichting op gegeven. Ook hebben wij u uitgelegd dat besluiten en keuzes (zoals uitgangspunten en de financiële onderbouwing) overgelaten worden aan het college in de nieuwe (huidige) samenstelling.

Op 29 juni 2023 is het concept gebiedsprogramma verzonden aan LNV. In die periode werd ook gewerkt aan de maatregelpakketten. Het Rijk heeft toen in gesprekken aangegeven dat naast de maatregelpakketten ook een uitgewerkt gebiedsplan, inclusief uitgangspunten en financiën, noodzakelijk is om door te kunnen rekenen op doelbereik. Op 4 juli 2023 hebben wij een ontvangstbevestiging ontvangen.

¹ Er zijn AW's DPLG geweest op 8 mei, 5 juni en 4 september. Er is een BO DPLG geweest op 16 juni 2023.

Op 18 juli 2023 zijn de maatregelpakketten, inclusief onderliggende stukken, waaronder een DPLG met uitgangspunten en financiën, naar het Ministerie van LNV gestuurd. Deze stukken hebben wij integraal ter kennisneming aan uw Staten en aan onze gebiedspartners (BO DPLG) toegezonden. Hierna hebben wij een ontvangstbevestiging van het Rijk ontvangen.

Ingediende stukken 18 juli 2023

Er is in de maanden juni en juli 2023 regelmatig overleg geweest met het Ministerie van LNV over het indienen van het concept gebiedsprogramma voor 1 juli 2023. Met name vanwege het feit dat ons college in de huidige constellatie nog niet was gevormd, maar wel aanstaande was op 30 juni 2023, wilde ons college in oude samenstelling de besluiten en keuzes (zoals uitgangspunten en de financiële onderbouwing) overlaten aan hun opvolgers. Wij hebben destijds gemeend dat het verstandig was om in elk geval voor de deadline van 1 juli 2023 wel een eerste concept aan de minister van LNV toe te sturen.

Het uitdrukkelijke verzoek van het Ministerie van LNV was om wel zo snel als mogelijk na 1 juli 2023, in elk geval voor het zomerreces, met een financiële onderbouwing en minimaal twee maatregelpakketten te komen voor de komende twee jaar. Wij kregen (overigens niet als enige provincie) heel beperkt uitstel om zo snel als mogelijk na 1 juli 2023 alsnog maatregelpakketten in te dienen. Onderliggend was een gebiedsprogramma noodzakelijk om de maatregelpakketten te kunnen doorrekenen op doelbereik. Het niet indienen van maatregelpakketten voor het zomerreces zou anders als gevolg hebben dat Drenthe – als enige provincie – geen uitvoeringsbudget voor maatregelen in 2024 zou krijgen.

De oproep vanuit het Ministerie van LNV lag er met een reden: de maatregelpakketten zijn in de periode van juli tot en met oktober 2023 in eerste aanleg doorgerekend om in aanmerking te komen voor middelen in 2024. Wij kregen en krijgen als provincie hierin geen uitzonderingspositie ten opzichte van andere provincies.

Er was (gegeven de beperkte uitsteltijd die we van het Rijk kregen) geen ander moment meer om de maatregelpakketten en onderliggende stukken met uw Staten te bespreken, alvorens ze toe te zenden aan het Rijk. Dit had ook zeker niet onze voorkeur, maar wij zagen door de tijdsdruk op dit proces geen andere mogelijkheid. Wij hebben daarom ook expliciet bij uw Staten en de minister aangegeven dat dit concept stukken zijn en dat wij bij honorering van de maatregelpakketten nog zullen bezien welke maatregelen wij gaan uitvoeren. Ons college heeft bij u en de minister aangegeven dat het gebiedsprogramma nog een concept is. Daarmee is er nog ruimte om de komende tijd nieuwe keuzes te maken in de verdere uitwerking. Hier gaan wij bij punt 3 nader op in.

2) Maatregelpakketten

De maatregelpakketten zijn, zoals hiervoor genoemd, in de handreiking NPLG (17 maart 2023, hoofdstuk 4) nader beschreven. Begin juni 2023 zijn wij gestart met het uitwerken van de maatregelpakketten op basis van de formats die wij van het Ministerie van LNV hadden ontvangen. Tijdens een driedaagse sessie op 7, 8 en 9 juni 2022 zijn verschillende partners samengekomen om te werken aan de totstandkoming van de maatregelpakketten, samen met onze regionale partners en vertegenwoordigers vanuit LNV. Vervolgens zijn de maatregelpakketten verder uitgewerkt.

Na het toezenden van de maatregelpakketten voor het zomerreces (zie toelichting ingediende stukken 18 juli 2023) is van rijkszijde gewerkt aan een beoordeling en is hierover met de provincies overlegd om de maatregelpakketten een stap verder naar (financiële) besluitvorming te brengen:

- 22 juni 2023 Kennismaking toetsteam
- 11 juli 2023 Eerste overleg toetsteam op basis van eerste concept ambtelijke stukken
- 1 augustus 2023 Tweede overleg toetsteam op basis van de stukken van 18 juli 2023
- 7 september 2023 Derde overleg toetsteam op basis van de stukken van 18 juli 2023

Wij geven in bijlage 2 zoals toegezegd een overzicht van reacties van het Rijk aan ons over de maatregelpakketten en het concept gebiedsprogramma. Al deze reacties betreffen de input en reflectie die wij van het Rijk hebben gekregen op onze concept stukken, zowel het concept DPLG als de maatregelpakketten. Aangezien het Rijk voornemens is middelen beschikbaar te stellen voor de maatregelpakketten en het DPLG zijn deze doorgerekend op doelbereik en effectiviteit. Vervolgens was en is het aan ons om hier in een volgende versie van de stukken rekening mee te houden. De stukken die bij dit proces zijn toegestuurd aan ons hebben wij als bijlage 2 bijgevoegd.

3) Vervolgproces DPLG

Zoals aangegeven in uw vergadering van 27 september 2023, kiezen wij ervoor om voor het opleveren van een volwaardig DPLG meer tijd in te ruimen. Wij wilden u hier dit najaar per brief uitgebreider over informeren, nadat wij hier ook met onze gebiedspartners over hadden kunnen spreken. Met deze brief bouwen wij nu een tussenstap in en wij zullen later dit jaar nog met meer informatie over het vervolgproces komen.

De reden van een langer proces is dat wij de visie van ons college een plek willen geven in het DPLG en een zorgvuldig proces willen doorlopen met onze stakeholders en uw Staten. Daarnaast stellen wij voor om een plan-MER-procedure te doorlopen, al dan niet gekoppeld aan de Omgevingsvisie.

Tot slot speelt helaas nog mee dat er vanuit het Rijk nog steeds veel zaken ongewis blijven de komende tijd (financiering Transitiefonds, Landbouwakkoord, vertaling doelen voor provincies) en dat mede daardoor naar onze mening een volwaardig plan niet voor april 2024 in te dienen is. Nu het Kabinet demissionair is, hebben wij de verwachting dat hierin geen versnelling zal optreden.

Wij doen er alles aan om te voorkomen dat dit invloed heeft op de voortgang in de uitvoering van maatregelen op de korte termijn (2023 en 2024). Wij werken hard aan de uitvoering van projecten met de versnellingsgelden van 2022/2023, aan de versnellingsgelden om PAS-melders te legaliseren en aan het 'laaghangend fruit' Noord-Nederland. Ook de vrijwillige aankopen ten behoeve van de bestaande opgaven gaan door. Ook in 2024 gaan wij hiermee door en verwachten wij op basis van de maatregelpakketten voortgang te blijven boeken op de verschillende opgaven.

Planning vervolg DPLG

De planning op hoofdlijnen is voor het toewerken naar een DPLG 1.0 als volgt:

- Fase 1: bestendigen opgave, vertrekpunt, strategie december 2023
- Fase 2: verdere uitwerking en doorvertalen opgaven februari 2024
- Fase 3: betrekken omgeving bij uitwerking op hoofdlijnen (Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD)) juli 2024
- Fase 4: scenario's (plan-MER) en finaliseren ontwerp maart 2025

Wij gaan de planning ook bespreken met onze gebiedspartners, inclusief de wijze waarop wij hen willen betrekken in de verdere uitwerking. Daarna sturen wij u een brief met een meer gedetailleerde uitwerking van onze aanpak voor het DPLG 1.0.

Wij hebben aangegeven dat wij u goed willen blijven betrekken bij dit proces. Dat betekent dat wij:

- u in de Statencommissie maandelijks mondeling zullen bijpraten over het proces en de voortgang van het DPLG;
- ongeveer tweemaandelijks aanvullend (ambtelijke) toelichting of presentaties houden voor de commissie of in een andere nog met u te bepalen samenstelling;
- u per brief zullen informeren op de relevante momenten in het proces dat voor ons ligt.

Vanzelfsprekend zijn we ook beschikbaar om nadere informatie te verschaffen of vragen hierover te beantwoorden.

Afsluitend merken wij nog op dat wij voor een aantal grote opgaven staan voor de landbouw, de natuur, het watersysteem en het klimaat. Dit vraagt een transitie van het landelijk gebied van Drenthe. Dit willen wij goed en zorgvuldig doen. Wij werken de komende periode samen met onze omgeving aan het verder brengen van het DPLG en tegelijkertijd werken we hard door aan de uitvoering.

Hoogachtend,

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Drenthe,

, voorzitter

, secretaris

Bijlagen:

1. Overzicht relevante overleggen DPLG en maatregelpakketten
 - 2a1. Agenda interview en beoordeling Drenthe 1 augustus 2023
 - 2a2. Nadere vragen Drenthe 1 augustus 2023
 - 2a3. Samengevoegd Beoordelvragen Gebiedsprogramma Drenthe 1 augustus 2023
- 2b. Toetsadvies Drenthe tussentijds beeld toetsteam 7 september 2023

Bijlage 1

Overzicht relevante overleggen DPLG en maatregelpakketten

- Ambtelijk overleg (AO DPLG) en Bestuurlijk overleg (BO DPLG)

Er is een ambtelijke werkgroep en bestuurlijk overleg DPLG. De rol van beide overleggen is adviserend. Deelnemers aan de ambtelijke werkgroep en bestuurlijk overleg DPLG zijn de waterschappen, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Het Drentse Landschap, Natuur- en Milieufederatie Drenthe, de gemeenten, LTO Noord, Drents Agrarisch Jongeren Kontakt, Agrarisch natuurbeheer Drenthe, Drents Particulier Grondbezit, Recreatieschap Drenthe, Prolander en het Ministerie van LNV.

Gebiedspartners op het gebied van natuur, water, landbouw, landbouwketen, vertegenwoordigers van de ondernemers en collega-overheden zijn op verschillende manieren en momenten geïnformeerd en betrokken bij de totstandkoming van het concept gebiedsprogramma.

- Maandelijks regie overleg provincie Drenthe – ministerie LNV

Er is een maandelijks regulier overleg tussen het Ministerie van LNV en de provincie Drenthe waarin de voortgang van het DPLG en de samenwerking besproken wordt.

- Coördinatoren overleg gebiedsprogramma

Er is een nationaal vanuit IPO georganiseerd coördinatoren overleg gebiedsprogramma (COG) waarin tussen provincies wordt overlegd over de voortgang van de gebiedsprogramma's. Hier worden met name zaken besproken waar provincies tegenaan lopen en wordt kennis uitgewisseld.

- RTLG noord overleggen

Ongeveer drie tot vier keer per jaar organiseert het RTLG (nationale Regieorganisatie Transitie Landelijk gebied) per landsdeel en dus ook voor Drenthe samen met de twee andere noordelijke provincies een bijeenkomst om de voortgang en samenwerking van de gebiedsprogramma's te bespreken.

- Toetsteam maatregelpakketten

Dit specifiek voor het beoordelen van de maatregelpakketten in het leven geroepen team is er om de maatregelpakketten zoals ingediend door de provincies te beoordelen op haalbaarheid en doelbereik vanuit het Rijk. Het doel is de maatregelpakketten op basis van feedback te verbeteren en zo geschikter te kunnen maken voor de positieve beoordeling voor financiering van die pakketten.

- Regulier werkbezoek minister van der Wal

De minister van LNV bezoekt alle provincies ongeveer drie keer per jaar. Zij is dit jaar op 13 januari, 24 mei en 13 september op bezoek geweest. Hierin wordt de voortgang van het DPLG besproken vanuit Drentse zijde en de voortgang op het dossier NPLG vanuit het Rijk.

**Online overleg provincie Drenthe en toetsteam
1 augustus 10:00 tot 12:00**

[Klik hier om deel te nemen aan de vergadering](#)

Welkom

- Korte voorstelronde (naam-provincie/rijk)
- Uiteenzetten doel overleg (conform Handreiking):
 - o 1) tweede en laatste interviewronde
 - o 2) reflectiemoment op de ingevulde formulieren gebiedsprogramma
- Aanpak van dit overleg (wat op welk tijdstip)

Deel 1: Tweede en laatste interviewronde

Per gebiedsprogramma

- Technische vragen
- Verhelderen vragen

Per maatregelenpakket (houd – afhankelijk van het aantal pakketten - de tijd in de gaten)

- Technische vragen
- Verhelderen vragen

Koffiepauze (10 min)

Deel 2: Reflectiemoment op de ingevulde formulieren

- Korte uiteenzetting van de samenvatting (*rapporteur*)
- Open gesprek waarbij de provincie wordt gevraagd om een eerste reactie.

Afronding

- Hoe gaat het nu verder, planning (*toetscoördinator*)
- Zo mogelijk aanvullende vervolgspraken

Vragen provincie Drenthe nav gebiedsprogramma en maatregelpakketten.
01-08-23

Financiële vragen:

Gebiedsprogramma:

- bedragen de programmakosten ook de kosten van medeoverheden?
- bedragen de apparaatskosten ook de kosten van medeoverheden?
- over welke concrete financieringsbronnen hebben jullie het naast het TF (provinciaal, nationaal en EU?)
- wat is de onderbouwing bij de raming (P*Q)? En wat is de onderbouwing van de prijzen?

Maatregelpakketten:

Landbouw:

- is er een P*Q onderbouwing? En wat is de onderbouwing van de prijzen?
- worden er risico's voorzien en wat zijn de beheersmaatregelen?

Natuur en Stikstof:

- is er een P*Q onderbouwing? En wat is de onderbouwing van de prijzen?
- worden er risico's voorzien en wat zijn de beheersmaatregelen?

Water en Klimaat:

- is er een P*Q onderbouwing? En wat is de onderbouwing van de prijzen?
- worden er risico's voorzien en wat zijn de beheersmaatregelen?

Vragen ten aanzien van het pakket grond.

1. Om vrijwillige aankoopmogelijkheden te toetsen hebben wij (Provincie Drenthe) een afwegingskader

Vraag : kunnen we inzicht krijgen in dit afwegingskader en hoe ziet de provincie aankoop bij functieverandering?

- 2.

Vraag : waarom financiering aankoop bedrijven via Transitiefonds? Dit is niet voorzien wel kan bij beperkte aankoopbudget bij de provincie een beroep worden gedaan op de NGB.

PM nagaan of voor extra ha functieverandering (voor bossen of GBDA) wel aankoopbudget beschikbaar kan komen, daar gaat directie natuur over, te overwegen om het hetzelfde mee om te gaan als voor overige aankopen. Zelf doen of via NGB en budget voor afwaardering uit TF. Dit zit feitelijk al in onderstaande tabel.

- 3.

Bedrijven	Aantal tot 2035	Waardeverschil per bedrijf	Totaal waardeverschil
Type 1 (intensieve veehouderij)	200	€1,5 miljoen	€300 miljoen
Type 2 (grondgebonden veehouderij)	350	€1 miljoen	€350 miljoen
Type 3 (aangepaste bedrijfsvoering – overcapaciteit)	250	€0,5 miljoen	€125 miljoen
Subtotaal	800		€775 miljoen

Vraag : Hoe is men tot deze berekening gekomen? Er is nog niet voorzien in een systematiek om waardeverschil bij aankoop gehele bedrijven (en dus voor erven/bedrijfsgebouwen en woningen) te vergoeden. Dit zou een punt van uitwerking de komende periode moeten zijn.

- 4.

Grond	Hectares 2035	% waarde- verschil	Gem. grond- prijs 100%	Kosten
Cat. 1: Rondom N2000	2.300	70%	79.000	€127 miljoen
Cat. 2: Rondom N2000	4.800	50%	79.000	€190 miljoen
Cat. 3: Rondom N2000	650	30%	79.000	€15 miljoen
VHR en bos	3.900	85%	79.000	€262 miljoen
Grondwaterbeschermingsgebieden	7.000	50%	79.000	€277 miljoen
Subtotaal	18.650			€871 miljoen

Vraag: deze categorieën komen bekend voor, maar zijn niet een-op-een overgenomen uit de tabel vanuit RTL. Waarom is hiervan afgeweken? Daarnaast lijkt de gemiddeld grondprijs aan de hoge kant. Kunnen jullie hier meer uitleg bij geven.

T.a.v. afwaardering bij VHR en bos en Grondwaterbeschermingsgebieden zijn we nog in gesprek om dit af te stemmen in lijn met overige afwaardering. Deze percentages komen nu niet uit de tabel van RTL.

Vragen vanuit natuur:

Input voor de interviewronde Drenthe betreft:

1. **Verhelderende vragen:** Wat vind je nog onduidelijk en is wel belangrijk om helder te hebben voor de beoordeling? Let op: dit is dus vooral voor jezelf belangrijk, als alles duidelijk is hoef je nu geen vragen te stellen.
2. **Eerste feedback op hoofdlijnen.**

VHR-opgave:

- **Eerste algemene indruk (op hoofdlijnen):**
 - Onderkend wordt dat binnen en buiten Natura2000-gebieden een combinatie van maatregelen nodig is om de VHR doelstellingen te halen. Daarbij gaat het om drukfactoren verminderen, de hydrologische condities op orde te brengen en in te zetten op systeem herstellende maatregelen, de connectiviteit te verbeteren en lopende maatregelen volledig uit te voeren.
 - Er worden wel maatregelen per deelgebied genoemd, maar concrete of uitgewerkte arealen, gebieden met kwaliteitsverbetering of nieuw te realiseren habitats of leefgebied van VHR soorten worden niet genoemd.
 - De **ontbrekende schattingen** voor welke soorten de maatregelen een effect gaan hebben zijn niet benoemd. Ook de kwantificering van de opgave ontbreekt.
 - **Het is daarom niet mogelijk om de effectiviteit van de maatregelen te borgen of een inschatting te maken of de VHR doelstellingen gehaald zullen worden.**
 - **Algemene aanbeveling: per type maatregel of opgave (hydrologie, bossenstrategie, etc.) kwantificeren van de verwachte VHR doelrealisatie tot 2030**
- **Verhelderende vragen:**
 - **MBT NDA's**
In diverse NDA's is voor wat betreft VHR doelen/voorkomen van verslechtering sprake van **Nee, tenzij**. Waarom zijn er in het gebiedsprogramma geen maatregelen zijn opgenomen voor de nee, tenzij categorie? Het is zeer belangrijk dat verslechtering wordt voorkomen, dus daar moeten snel maatregelen voor genomen worden. Op termijn wil LNV de provincies hier formeel op wijzen.
 - **Pakket Natuur& Stikstof:**
 - Kwantificering van de areaaluitbreiding en de te realiseren leefgebieden van VHR soorten wordt wel benoemd, maar niet op VHR soortniveau. Dit is wel

gewenst om de bijdrage van het VHR doelbereik te bepalen. zie ook tabel 3.1 uit het concept werkdocument. **Kan die uitwerking op soortniveau alsnog plaatsvinden?**

- Kwantificering van areaal te extensiveren gebied en daarbij behorende hydrologisch herstel voor de te realiseren VHR soorten wordt benoemd, maar hiervoor wordt nog onvoldoende op soortniveau bepaald van de impact van de maatregelen zijn. met name de genoemde soorten in tabel 3.2 in het concept werkdocument zijn hierbij interessant. **Kan de impact op soortniveau worden geconcretiseerd?**
- **Is er aan gedacht om een maatregelpakket voor onderzoek aan te vragen in gevallen dat er nader onderzoek nodig om de benodigde maatregelen scherp te krijgen / of de impact op soortniveau te bepalen?**
- prima om keuzes goed aan te laten aansluiten op uitkomsten van de NDAs. **Kan inzichtelijk worden gemaakt welk bos en welke verbindingen zorgen voor de meeste resultaten om de VHR doelstelling te halen? Om welke habitattypen, leefgebieden en soorten gaat het?**
- De soorten van de beekdalen zijn specifiek: **Kunnen de soorten worden aangegeven en het bijbehorende verwachte areaal dat zal herstellen met het beekherstel?** Let hierbij ook op de soorten van de Habitatrictlijn.
- **Pakket Bedrijven en Grond:**
 - De NDA's bieden een basis voor strategische keuzes voor grond aankopen, zoals in bufferzones rond N2000 – welke habitats en soorten kunnen meeliften? **Spelen bij keuzes van (locaties van) aan te kopen gronden NDA's of VHR-doelen nog een rol?**
 - **Wat is de uitvoeringsperiode van dit pakket?**
- **Pakket Transitie Landbouw:**
 - Voor de VHR doelstellingen in en nabij N2000 en in overgangsgebieden liggen kansen voor kwaliteitsverbetering van huidig natuurareaal/types en uitbreiding die nodig zijn voor behalen van VHR doelstellingen. **Worden ondanks het ontbreken van landbouwperspectief deze gebieden ook alvast meegenomen in de plannen? (Zie ook ruimtevraag en functiecombinaties.)**
 - Het is belangrijk aan te geven hoe de kwaliteitsverbetering tot stand komt en welke onzekerheden er in de maatregelen zijn. Als voorbeeld: bij de bossenstrategie wordt ingezet op revitalisering; daarvoor moet duidelijk zijn welk VHR doelbereik gerealiseerd kan worden. **Kan die duidelijkheid op VR doelbereik worden gegeven?**
 - **Wat is de bijdrage voor de genoemde vogelsoorten uit de tabel in paragraaf 3.3.2 van het concept werkdocument?**
 - **Wat is de uitvoeringsperiode van dit pakket?**
- **Pakket Water en Klimaat:**
 - Voor de hydrologische bijdrage is een kwantificering noodzakelijk om het gewenste effect op VHR soorten te bepalen. **Kan die kwantificering worden gegeven?**
 - **Kan bij de hydrologische inrichtingsmaatregelen samen met de NDAs al een voorlopige schatting worden gemaakt van de realisatie van het VHR doelbereik.** Hierbij zijn ook de soorten van bijlage 4 van de habitatrictlijn van belang.

- Als einddatum is vermeld december 2025. **Is dat inclusief hydrologisch onderzoek? Hoe kunnen eventuele maatregelen voortvloeiend uit de resultaten van het onderzoek geborgd worden in additionele maatregelen tot 2030?**

Bossenstrategie:

- **Eerste algemene indruk (op hoofdlijnen)**

Heel summier verwijzing opgenomen naar Drentse bomen- en bossenstrategie, maar als deze wordt overgenomen dan ligt er een stevige opgave voor de Bossenstrategie. Moet nog wel concreet gemaakt worden, o.a. voor bos in beekdalen (ism waterschappen) en de VHR-opgave voor bos.

- **Verhelderende vragen:**
- Wordt de Drentse bomen en bossenstrategie integraal overgenomen in het gebiedsprogramma, of wordt deze op onderdelen aangepast?
- Bijv: in het PPLG wordt verwezen naar de Drentse bomen en bossenstrategie; daar is de 1700 hectare bosuitbreiding buiten het NNN als inspanningsverplichting opgenomen. Hoe ziet de provincie de hardheid van dit doel binnen het gebiedsprogramma (onder voorwaarde van financiering)?

NNN:

- **Eerste algemene indruk (op hoofdlijnen):**
- **Verhelderende vragen:**
 - **Ligt het aandeel van de provincie in de opgave van 80.000 ha nieuwe ingerichte natuur formeel vast?** NB: In de VRN is een verdeling opgenomen van ca. 86.000 ha.
 - **Zo ja, heeft de provincie dit aandeel op kaart (in GIS!) aangegeven?** NB: In deze gebieden is geen financiering uit het TF mogelijk voor verwerving, inrichting en/of beheer voor het realiseren van het beoogde natuurtype.
 - Zo nee, dan hanteert LNV de (soms ruimere) begrenzing van het NNN (vastgelegd in de provinciale Omgevingsverordening).
 - **Heeft de provincie de bestaande natuur op kaart (in GIS!) aangegeven?** NB: In deze gebieden is geen financiering uit het TF mogelijk voor verwerving, inrichting en/of beheer voor het realiseren van het beoogde natuurtype. Zo nee, dan hanteert LNV de (soms ruimere) begrenzing van het NNN (vastgelegd in de provinciale Omgevingsverordening).
 - **Zijn te nemen maatregelen in het NNN additioneel aan de maatregelen, die nodig zijn voor het realiseren van het beoogde natuurtype?** Graag een overzicht van te nemen maatregelen specifiek in het NNN en daarbij onderbouwen op welke wijze deze additionele maatregelen, aanvullend op het bereiken van het bereiken van het beoogde natuurtype, bijdragen aan VHR-doelbereik.

Agrarische natuur:

- **Eerste algemene indruk (op hoofdlijnen):**
- **Verhelderende vragen:**
 1. Ik wil de provincie verzoeken om de toegenomen ambitie van de geplande instrumenten met betrekking tot milieu- en klimaatgerelateerde doelstellingen te onderbouwen met behulp van kwalitatieve en kwantitatieve elementen zoals financiële toewijzing en indicatoren.
 2. Kunt u voor de interventies op instrumentniveau resultaatindicatoren of streefwaarden definiëren? Het is nu lastig om een inschatting te maken of doelstellingen worden gehaald, wat ook kan leiden tot een onderschatting van de bijdrage van het plan aan de doelstellingen.

3. De interventielogica van de strategie met betrekking tot biodiversiteit en omgeving heeft verdere verduidelijking en aanpassing. Met name de koppelingen tussen de geïdentificeerde behoeften en de interventies, en tussen de interventies en resultaten, kunnen nader worden gespecificeerd. Bovendien is de articulatie tussen het plan en de inzet met andere nationale maatregelen niet duidelijk uitgewerkt om een goede beoordeling mogelijk te maken van de algehele potentiële impact van het plan. Evenzo inconsistenties in financiële informatie (bv. beschrijving van interventies en financiële tabellen) maken het moeilijk om een goede beoordeling te maken. Kunt u hier een verdiepingsslag op maken?
4. De huidige plannen hebben als doel een start te maken met de transitie in het landelijk gebied. Kunt u voor het onderdeel natuur aangeven waarom u er voor kiest om nu te starten met de opgenomen interventies in de maatregelpakketten, en waarom u ervoor kiest om juist hiermee te starten, in het licht van realisatie van het gehele plan?

GBDA:

- **Eerste algemene indruk (op hoofdlijnen):**
Algemene indruk is dat Drenthe op alle punten (inventarisering, uitwerking voor prioritaire gebieden en de resterende opgave) nog een uitwerking dient te maken. De teksten over GBDA zijn in de huidige versie van het PPLG zeer algemeen en beschrijvend van aard. Echter moet worden opgemerkt dat Drenthe een goede eerste aanzet doet in de algemene tekst met betrekking tot het benoemen van de verschillende landschapstypen en dat de ontwikkeling van GBDA aan de gebiedskenmerken dient aan te sluiten. Het strekt tot advisering deze aanpak door te laten werken bij het concretiseren van de maatregelpakketten.
- **Verhelderende vragen:**
- **Inventarisatie:**
Advies:
 - Het in kaart brengen van het bestaande percentage GBDA in het landelijk gebied en kwantificeren naar aantal.
 - Voorzie dit van een onderbouwing van de gebruikte data (kwaliteit, nauwkeurigheid, actualiteit enz.).
 - Beschrijf de kwaliteit van de huidige GBDA.
- **Prioritaire gebieden:**
 - **Advies:** De prioritaire gebieden in Drenthe beschrijven, met bijbehorende kenmerken, de kwaliteit van de GBDA in deze gebieden, hoe deze worden hersteld en hoe deze gebieden in 2030 tot 10% GBDA komen.
- **Resterende opgave:**
 - De tussen doelen naar de 10% GBDA lijken goed te staan geformuleerd. Echter voor de zekerheid:
Het tussendoel voor 2030 is geformuleerd als de helft van de resterende opgave (resterende opgave = 10% GBDA – Huidige % GBDA) en het tussendoel voor 2035 is 65% van deze resterende opgave.
 - Maatregelen hoe de resterende opgave, met bijbehorende tussendoelen te realiseren ontbreekt. Evenals een beschrijving van de financiering. **Graag aanvullen.**

Hydrologische condities :

- **Eerste algemene indruk (op hoofdlijnen):**
 - Onderkend wordt dat binnen en buiten Natura2000-gebieden maatregelen nodig zijn om hydrologische condities op orde te brengen.

- Oorzaken van achteruitgang in natuur zijn in algemene termen benoemd: verdroging, vermessing, verzuring, vervening en versnippering
- Herstel wordt in algemene termen verwoord. Zoals inzet op robuustere natuurgebieden door groter areaal natuur en ontwikkeling natuurwaarden in omringende landbouwgronden (natuur wordt zo minder gevoelig voor externe invloeden) en zachtere overgangen landbouw-natuur via herstel natuurlijk grond- en watersysteem (inclusief functiecombinaties)
- **Knelpunten in en opgave voor hydrologie zijn per Natura2000-gebied en bijbehorende overgangszone niet geconcretiseerd** in ecologische sleutelfactoren en noodzakelijke grond- en oppervlaktewaterregimes (niet in het hoofddocument en eigenlijk ook niet in het werkdocument). Daarmee wordt **niet duidelijk welke herstelmaatregelen en in welke omvang in en rondom de Natura2000-gebieden nodig zijn voor passende hydrologische condities. En hoe groot de impact van herstelmaatregelen kan zijn. En daarmee is de haalbaarheid van dergelijke maatregelen ook ongewis.**
- **Verhelderende vragen:**
Hoofdvraag: 'Bevat het gebiedsprogramma de benodigde maatregelen om de hydrologische condities voor Natura 2000-gebieden op orde te brengen, ook volgens KRW-verplichting?'

Vragen tbv verheldering:

- Per Natura2000-gebied in ieder geval een duiding van beleidstekorten op waterkwaliteit en waterkwantiteit van zowel grond- als oppervlaktewater. Anders gezegd: welk grond- en oppervlaktewaterregime (GOR) per Natura2000-gebied is nodig. En dan niet alleen in het Natura2000-gebied zelf maar met name in de hydrologische beïnvloedingszone rondom die Natura2000-gebieden. Uit de oorzaak van hydrologie niet op orde kan het beleidstekort worden gedefinieerd.
- Per Natura2000-gebied in ieder geval een duiding van de aard en omvang van maatregelen die nodig zijn om de wateromstandigheden in en rondom het Natura2000-gebied op orde te brengen. Dus concreter dan teksten als: verdroging of vermessing aanpakken via gebiedsprocessen.
- Waterkwaliteit te benaderen via ecologische sleutelfactoren als stoffen (dat is meer dan N en P, ook prioritare stoffen en andere stoffen zoals in KRW genoemd), stroming (o.a. peilbeheer), systeemeigenschappen (o.a. hydromorfologie, sediment en inrichting), substraat (o.a. bodemtype) en soorten (welke soorten ontbreken nog of zijn in onvoldoende omvang aanwezig in/op het water). Voor laagveenwateren bijvoorbeeld duiden wat de huidige en gewenste aanvoer van ijzerrijk, relatief voedsel- en bicarbonaatarm grondwater is. En welke maatregelen nodig zijn om gewenste aanvoer te realiseren.
- Waterkwantiteit uitdrukken in benodigde (bandbreedtes in) grondwaterstanden (inclusief seizoensdynamiek) en kwelstromen (kan in GLG, GHG, VJG).
- Voor Natura2000-gebieden in wateren kunnen de normen genoemd in het BKMW worden gespecificeerd naar specifieke normen voor de Natura2000-delen van die wateren. Eventueel wijzen op de door LNV in gang gezette studie naar de vertaling van de watercondities voor Natura2000-gebieden

naar voor waterbeheerders hanteerbare normen (STOWA is opdrachtnemer).

- De natuurdoelanalyse van de provincies bevatten de nodige info over oorzaak van onjuiste hydrologische omstandigheden en oplossingsrichtingen voor herstel.
- Op site Natura2000 staan diverse achtergronddocumenten (herstelstrategieën) met ecologische randvoorwaarden per habitattypen en soort. O.a. zuurgraad, voedselrijkdom (in mol P en mol N), zoutgehalte, buffercapaciteit (sterk of zwak gebufferd), vochttoestand (permanent nat/geïndeerd, periodiek nat/geïndeerd, permanent of periodiek ondiep water, etc.).
- In Natura2000-gebieden komen meerdere habitattypen en soorten voor, ieder met eigen ecologische randvoorwaarden. Realisatie van een gunstige staat van de soort of habitattypen met de meest strenge ecologische randvoorwaarden kan als vertrekpunt worden genomen voor het formuleren van benodigde maatregelen voor passende hydrologische condities voor Natura2000-gebieden. Het zullen vooral maatregelen rondom de Natura2000-gebieden zijn. Maatregelen in bodemgebruik en waterhuishouding in de hydrologische beïnvloedingszones van die Natura2000-gebieden.

Invasieve exoten

- **Eerste algemene indruk (op hoofdlijnen):**

Niet goed. In het hoofddocument komen invasieve exoten helemaal niet aan de orde. In het concept-werkdocument worden invasieve exoten wel genoemd als drukfactor uit de natuurdoelanalyse, waarbij drie specifieke invasieve soorten worden vermeld die schadelijk zijn voor drie habitattypen: "Invasieve exoten bedreigen de kwaliteit van enkele habitattypen, zoals watercrassula in vennen, trosbosbes in de hoogveengebieden en Amerikaanse vogelkers in de bossen." Verdere uitwerking van een aanpak of maatregelen tegen invasieve exoten ontbreekt.

- **Verhelderende vragen:**

Welke aanpak of maatregelen neemt provincie Drenthe om invasieve exoten aan te pakken en waar staat dit beschreven?

Klimaatadaptatie:

Eerste algemene indruk (op hoofdlijnen):

Mager ingegaan op Klimaatadaptatie natuur. Wel "nota klimaatadaptatie Drenthe" aangehaald. Hieruit moet blijken in hoeverre KA van en met natuur wordt meegenomen in Drents beleid. Koppeling met andere opgaven mist (bossenstrategie!)

Verhelderende vragen:

- Wanneer er over bufferzones wordt gesproken: gaat het hier om natuurlijke buffers? (inzet van groen/blauw?)
 - Welke concrete natuurtypen kunnen dienen als bufferzones voor klimaatadaptatie?
- In nota KA Drenthe zijn referenties gevonden om water te bergen in het Drentse landschap. Zou hiermee ook de natuurtypen vochtige heide, vochtig hooiland, en hoogveenbos verbeterd kunnen worden?
- Hoe wordt klimaatadaptatie afgewogen in de Provinciale bossenstrategie in vergelijking tot biodiversiteit en de koolstofvastlegingscapaciteit van deze landschapstypen?

Beoordelvragen provinciale gebiedsprogramma's NPLG-Doelbereik Drenthe

Leeswijzer: Dit formulier bevat vragen voor de integrale beoordeling door het Rijk van provinciale programma's landelijk gebied. Het is bedoeld als praktisch handvat voor een toetsteam om te komen tot een integrale beoordeling van de provinciale gebiedsprogramma's. Voor het opstellen van dit formulier is de Handreiking gebiedsprogramma's (versie 17 maart 2023) als uitgangspunt genomen. De handreiking bevat de minimale vereisten voor de inhoud en de totstandkoming van de gebiedsprogramma's NPLG 1.0 op 1 juli 2023. Onderstaande beoordelvragen zijn op grond van de opgenomen vereisten uit de handreiking geformuleerd. In de handreiking komen verschillende onderwerpen op verschillende plekken terug. In onderstaande vragen zijn deze onderwerpen meer samengevat opgenomen. In fiche 1 zijn een aantal algemene en randvoorwaardelijke vragen gebundeld. In de fiches 2 tot en met 6 zijn de thema's genoemd die horen bij de vijf invalshoeken van de integrale beoordeling. In fiche 7 komen de samenhang en de conclusies aan de orde. Toetsteamleden kunnen voor een volledige duiding en toelichting op de gevraagde vereisten uiteraard ook teruggrijpen op de meer gedetailleerde handreiking.

Onderwerp	Antwoorden	Uitbreiding antwoord	Analyse en oordeel van de antwoorden
Fiche 1: Algemeen			
<p><u>Vereiste nr. 1: Reikwijdte</u> Het gebiedsprogramma omvat het gehele landelijk gebied, gedefinieerd als de contramal van het stedelijk gebied. Het begrip stedelijk gebied is vastgelegd in het Besluit kwaliteit leefomgeving². De mate waarin maatregelen in het landelijk gebied noodzakelijk zijn, zal sterk variëren per gebied.</p>			
01 Omvat het gebiedsprogramma het gehele landelijke gebied?	Ja	In het DPLG worden 8 deelgebieden onderscheiden waar ook in het Programma Natuurlijk Platteland mee wordt gewerkt. In deze deelgebieden zullen gebiedsprocessen worden opgestart waarbij zoveel mogelijk wordt aangehaakt bij bestaande samenwerkingsverbanden.	

Vereiste nr. 2: Indeling van het programma

Het gebiedsprogramma bevat een algemeen deel, een gebiedsgericht deel en een deel dat betrekking heeft op financiën, risico's en randvoorwaarden. In het gebiedsprogramma zijn voorstellen voor uitvoering van maatregelpakketten inzichtelijk gemaakt om tot doelrealisatie te komen. Aan provincies wordt gevraagd om in het gebiedsprogramma op 1 juli 2023 in ieder geval twee maatregelpakketten aan te dragen. In de bijlage bij een gebiedsprogramma is er tenminste uitwerking van 2 concrete maatregelpakketten. In paragraaf 4.1 van de Handreiking wordt onder 'maatregelen' uitgelegd wat bedoeld wordt met een maatregelpakket.

02 Bevat het programma een algemeen deel?	Ja	<p>In het hoofddocument wordt de aanpak van Drenthe op hoofdlijnen beschreven en wordt in hoofdstuk 8 een typering van de landbouw en gebiedsbeschrijvingen opgenomen. De problematiek wordt geschetst en er wordt een indeling gemaakt op rijk, provincie en gebied.</p> <p>De aanpak vraagt uitwerking.</p> <p>In het werkdocument wordt stilgestaan bij provincie brede opgaven en een verkenning per deelgebied van de opgaven. In deze deelgebieden worden echter nog geen maatregelen genoemd.</p>	
03 Bevat het programma een gebiedsgericht deel?	ja	Zie vraag 2. Er is een eerste aanzet gedaan voor een uitwerking per deelgebied. Deze moet nog uitgewerkt worden.	
04 Bevat het programma een onderdeel dat betrekking heeft op risico's en randvoorwaarden? Zie ook fiche 5: budget	Ja	Hoofdstuk 23 van het werkdocument gaat in op de risico's en randvoorwaarden.	
05 Omvat het programma een indicatieve kaart waarop keuzes worden weergegeven en per deelgebied inzichtelijk zijn gemaakt?	Nee	In hoofdstuk 10 van het werkdocument wordt aangegeven dat deze kaarten in deze versie (1 juli 2023) nog niet zijn opgenomen. Er zijn enkele kaarten opgenomen over natuur, water en bodem- systeem en veenweide-gebieden met een eerste doorkijk naar 2050	

		en waar maatregelen mogelijk zijn. Keuzes worden niet gemaakt.	
06 Zijn er (minimaal) 2 concrete maatregelpakketten aangedragen verbonden aan het gebiedsprogramma? Zie pag. 22.	Ja	Er zijn vier maatregelpakketten aangedragen voor de jaren 2024 en 2025. Voor de periode daarna is er nog geen concretisering van de maatregelen gemaakt. In een volgende versie zullen de maatregelen na 2025 worden uitgewerkt.	

Vereiste nr. 3: Deelgebieden

Per provincie wordt één gebiedsprogramma opgesteld: een Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG). Het PPLG bevat een ruimtelijke verdeling van de opgaven en maatregelen die concreet zijn uitgewerkt in deelgebieden. Het is aan de provincie om deze indeling in deelgebieden te maken. Voor de indeling van deelgebieden kan gebruik gemaakt worden van de natuurlijke kenmerken en culturele identiteit van gebieden en voorkomende landschapstypen, zoals beekdalen en veenweidegebieden. Ook de Natura 2000-gebieden, organisaties van nationale parken en lopende gebiedsprocessen – zoals regionale veenweidestrategieën en KRW-deelstroomgebieden – worden betrokken bij de vormgeving van de keuzes rond de gebiedsindeling. De voor het landelijk gebied relevante NOVEX-gebieden de Peel, Zuid-Limburg en het Groene Hart komen op een herkenbare manier terug in het programma, bijvoorbeeld in de vorm van een deelgebied voor de betreffende provincies. De Veluwe komt als herkenbaar deelgebied terug in het gebiedsprogramma van Gelderland. De provincie Gelderland heeft voor de Veluwe samen met 21 betrokken gemeenten en het waterschap Vallei en Veluwe en het Rijk een bestuurlijk arrangement opgesteld

07 Onderscheidt het programma deelgebieden? Zo ja, welke zijn deze?	Ja	Er worden 8 deelgebieden onderscheiden: <ul style="list-style-type: none"> - Noord-west Drenthe - Drenthsche Aa - Hunze en Monden - Zuidoost- Drenthe - Nieuwe Drostendiep - Oude Diep - Reest - Zuidwest- Drenthe <p>Er is tevens onderscheid gemaakt in hoge zandgronden, beekdalen en veengebieden</p>	
7 a Indien hiervan sprake is, zijn er deelgebieden beekdalen en/ of veenweidegebieden onderscheidend?	Ja	In hoofdstuk 6 van het hoofddocument wordt ingegaan op de totstandkoming van de deelgebieden. Qua ontstaans- en ontwikkelgeschiedenis,	

		<p>waterhuishouding, verschijning en soorten natuur vormen ze een samenhangend geheel. Ook komt deze indeling voor een belangrijk deel overeen met de indeling in waterhuishoudkundige systemen uit het Waterhuishoudingsplan 1993. Deze omvatten over het algemeen een beekstelsel, alle waterlopen die op dat beekstelsel afwateren en het grondwatersysteem. De deelgebieden zijn zo begrensd dat ze het beekstelsel van bron tot uitmonding en alle daarop afwaterende gronden omvatten.</p> <p>Daarnaast zijn de deelgebieden vanuit administratief en juridisch oogpunt belangrijk omdat er een omvangrijk bestuurlijk en organisatorische structuur aan is gekoppeld.</p> <p>In hoofdstuk 8 van het hoofddocument worden gebiedsbeschrijvingen gegeven met daarin opgenomen meerdere beekdalen.</p>	
7 b Indien hiervan sprake is, zijn organisaties van nationale parken betrokken bij de keuzes rond de gebiedsindeling?	niet bekend	<p>In hoofdstuk 2 wordt aangegeven met welke gebiedspartners de gesprekken zijn gevoerd om tot het concept document te komen.</p> <p>Op basis van het voorliggende document is onduidelijk of de organisaties van nationale parken hier bij zitten.</p>	
7 c Indien hiervan sprake is, komen de NOVEX gebieden (de Peel, Zuid-Limburg en het Groene Hart) terug in het programma?	N.v.t.	In Drenthe speelt alleen NOVEX Groningen-Assen	

Vereiste nr. 4: Schakel met vervolgbesluitvorming

Het gebiedsprogramma vormt de schakel tussen de NPLG-doelen aan de ene kant en vervolgbesluitvorming (bestuursrechtelijk, privaatrechtelijk en feitelijke handelingen) aan de andere kant. In het gebiedsprogramma wordt daarom aangegeven welke vervolgstappen er concreet nodig zijn om daadwerkelijk tot uitvoering te kunnen komen, welke partijen daarbij betrokken zijn (o.a. waterschappen en gemeenten) en welke planning daarbij hoort. Dat kan gaan om een doorontwikkeling van het gebiedsprogramma, maar de kern ligt bij de uitwerking van de vervolgbesluitvorming daarna. De provincies borgen de vervolgstappen zowel qua uitvoering als qua werking in hun gebiedsprogramma. Zie bijlage 1 van de Handreiking voor een overzicht van mogelijke vervolgbesluiten en maatregelen.

<p>08 Geeft het programma aan welke vervolgbesluitvorming nodig is t.b.v. uitwerking en/of uitvoering? Zie § 5.2 (pag. 29-30) en bijlage 1 (pag. 36).</p>	nee	<p>In hoofdstuk 2 wordt aangegeven dat de bestuurders van de gebiedspartners nog geen goedkeuring hebben gegeven.</p> <p>In hoofdstuk 10 wordt ingegaan op het vervolg waarbij wordt aangegeven dat keuzes voor de langere termijn in het proces van de nieuwe Omgevingsvisie Drenthe worden belegd en in 2026 besluitvorming over de nieuwe Omgevingsvisie Drenthe gepland staat waarop dit DPLG wordt aangepast.</p>	
<p>09 Is deze doorwerking beschreven en door betrokken andere partijen akkoord bevonden?</p>	Niet duidelijk	Waterschappen, drinkwaterbedrijven en grote steden met adaptatie strategieën	

Vereiste nr. 6: Monitoring

De provincies zijn met de gebiedspartijen verantwoordelijk voor het verzamelen en beschikbaar stellen van de gegevens die nodig zijn om de voortgang, resultaten en effecten (doelbereik en neveneffecten) van de maatregelen van het gebiedsprogramma te kunnen volgen en bij te kunnen sturen. Daarbij wordt in eerste instantie uitgegaan van de huidige verantwoordelijkheden in de bestaande monitoringsstelsels voor a) stikstof (Wet stikstofreductie en natuurverbetering), b) de Kader Richtlijn Water, c) de monitor klimaatbeleid, en de d) natuur (Natuurpact, Uitvoeringsprogramma Natuur, inclusief de actualisatie/uitbreiding van natuurmonitoring die in opdracht van Programma Natuur is ontwikkeld). Zo wordt optelbaarheid en vergelijkbaarheid geborgd. In het gebiedsprogramma wordt een (beknopte) beschrijving gegeven van de beleidstheorie en de geplande monitorings- en evaluatieactiviteiten (mede gebaseerd op de huidige monitoringsstelsels) met relatie tot het NPLG. Om provincies hierin te ondersteunen wordt door het Rijk, in samenspraak met de provincies, een handboek monitoring opgesteld (naar verwachting beschikbaar in het eerste kwartaal van 2023) dat ook handvatten biedt voor de informatievoorziening ten behoeve van de maatregelmonitoring in het Meerjarenprogramma Transitie Landelijk Gebied, in de vorm van een jaarlijks te actualiseren programmaboek.

<p>10 a Bevat het programma (een aanpak van de geplande) monitorings- en evaluatie-activiteiten voor stikstof</p>	Nee	<p>In afwachting van het nog te verschijnen Handboek Monitoring NPLG is hoofdstuk 21 van het werkdocument nog niet verder uitgewerkt.</p>	
<p>10 b Bevat het programma (een aanpak van de geplande) monitorings- en evaluatie-activiteiten voor natuur?</p>	Nee	<p>In afwachting van het nog te verschijnen Handboek Monitoring NPLG is hoofdstuk 21 van het werkdocument nog niet verder uitgewerkt.</p>	
<p>10 c Bevat het programma (een aanpak van de geplande) monitorings- en evaluatie-activiteiten voor water?</p>	Nee	<p>In afwachting van het nog te verschijnen Handboek Monitoring NPLG is hoofdstuk 21 van het werkdocument nog niet verder uitgewerkt.</p>	

10 d Bevat het programma (een aanpak van de geplande) monitorings- en evaluatie-activiteiten voor klimaat?	nee	In afwachting van het nog te verschijnen Handboek Monitoring NPLG is hoofdstuk 21 van het werkdocument nog niet verder uitgewerkt.	
11 Zo ja, is er waar nodig voorzien in bijsturing van het programma?	nee	Het betreft een concept DPLG welke de komende jaren nog verder uitgewerkt wordt, in navolging van het proces Omgevingsvisie Drenthe (hoofdstuk 10)	
12 Bevat het programma een (beknopte) beschrijving van de beleidstheorie?	Nee	Wordt niet duidelijk uit document	

Vereiste nr. 10: Externe toetsing en ex-ante evaluatie

De provincies vragen een toets aan de Ecologische Autoriteit aan voor hun gebiedsprogramma. Zie hoofdstuk 5 van het Ontwikkeldocument NPLG. Ook wordt het gebiedsprogramma op doelbereik extern geëvalueerd door kennisinstellingen. De EA voert een toets uit op de ecologische onderbouwing van de gebiedsprogramma's en de daarin voorgestelde maatregelen en globale keuzes. Paragraaf 4.2 van de Handreiking gaat verder in op de gevraagde onderbouwing.

Voor de ex-ante evaluatie doelbereik kan de uitwerking van het analysekader, in afstemming met provincies, er wel toe leiden dat informatie nader wordt gespecificeerd (mogelijk in de vorm van een maatregelfiche). Uitgangspunt blijft dat er ene zoveel mogelijk eenduidige informatiestroom ontstaat met zo min mogelijk administratieve last en met gebruik voor meerdere doeleinden (inclusief voor monitoring - vereiste 6). Voor de gebiedsprogramma's van 1 juli 2023 zal het aanleverformat voor de kennisinstellingen geen verplichtend onderdeel zijn.

13 Is de laatste stand van zaken met betrekking tot de externe toetsing en de ex-ante evaluatie van dit gebiedsprogramma beschreven?	Ja.	Er wordt beschreven dat wordt verwacht dat de Ecologische Autoriteit in Q3 2023 de Drentse gebieden kan beoordelen.	
Fiche 2: Doelbereik NPLG/NPLG doelen in samenhang & structurerende keuzes			

Vereiste nr. 9: Uitwerking van doelen en structurerende keuzes voor het gebiedsprogramma van juli 2023 en verder

Zie hoofdstuk 3 van de handreiking voor de gebiedsprogramma's en in het specifiek de tabel NPLG-doelen in samenhang (pag. 10). Het is een bewuste keuze om natuur-, water- en klimaatdoelen in het NPLG in samenhang centraal te stellen. Afzonderlijke maatregelen kunnen positieve effecten hebben op meerdere doelen, wanneer ze doordacht worden ingezet. Ook kunnen slimme combinaties van maatregelen zorgen voor resultaat op meerdere doelen tegelijk. Het is belangrijk te voorkomen dat overhaaste maatregelen later spijt geven. Bijvoorbeeld omdat wél het stikstofvraagstuk is aangepakt, maar water (kwaliteit en zoetwaterbeschikbaarheid) en klimaat niet of nauwelijks zijn meegenomen.

Het gebiedsprogramma dient kortom een uitwerking te bevatten op het gebied van natuur, water en klimaat in termen van percentages, oppervlaktes, kwaliteit (water en lucht) en termijnen. De vereiste wordt uitgesplitst in de structurerende keuzes natuur (en stikstof), water (en bodem), de keuze klimaat, en de overkoepelende opgave groenblauwe dooradering (opgenomen onder de natuur keuzes).

Uitwerking structurerende keuzes natuur (en stikstof)			
<p>Bevat het programma een strategie om te komen tot VHR-doelbereik in 2030, alsmede een indicatie voor doelbereik op lange termijn, binnen en buiten beschermde gebieden?</p>	<p>deels</p>	<p>Het voorliggende DPLG is een tussenstation voor de NPLG-doelen welke moet landen in de nieuwe Omgevingsvisie Drenthe. In deze visie moet een langjarig perspectief komen op de bredere doelen, waaronder Nederland klimaatneutraal in 2050.</p> <p>Het voorliggende document is daarnaast een concept waar binnen de gebiedsprocessen mee aan de slag wordt gegaan qua oplossingsrichtingen. De strategie is dus vooral uitgewerkt in hoe men gaat komen tot maatregelen voor het behalen van de doelen zonder nu in te gaan op keuzes of concretisering van de aanpak.</p> <p>In hoofdstuk 3 van het werkdocument wordt beschreven welke soort maatregelen bijdragen aan de Drentse doelen en ook de integrale werking en samenhang tussen de doelen en effecten. Ook wordt per landschapstype een uiteenzetting gegeven welke maatregelen genomen kunnen worden en hoe deze bijdragen aan de verscheidene NPLG-doelen.</p> <p>Bij de ontwikkeling van een robuust natuursysteem wordt ingezet op:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Herstel en verbeteren van bodem-, water- en omgevingscondities - Verbinden van natuurgebieden en slechten van barrières 	

		<ul style="list-style-type: none"> - Benutten van slimme combinaties van andere beleidsopgaven. <p>Vanuit de VHR-opgave is Zuidwest Drenthe o.a. belangrijk voor de verschillende heide- en ventypen, zandverstuivingen, heischrale graslanden, jeneverbesstruwelen, oude eikenbossen en aan deze habitattypen gebonden soorten.</p> <p>Er worden opties geschetst, zoals: De opgave in deelgebied De Hunze en Monden is het aan elkaar koppelen van natuurgebieden om te komen tot een afronding van een robuust systeem. De kwelstroom vanaf de Hondsrug kan daardoor nog beter benut worden. Een deel van de VHR opgaven zoals vochtige heide, blauwgrasland of hoogveenbos, zou in dit deelgebied gerealiseerd kunnen worden.</p>	
<p>14 a Is de additionele (VHR-doel)opgave in beeld gebracht op het gebied van het Natuurnetwerk Nederland en de Bossenstrategie, de benodigde oppervlakte hiervoor en de ruimtelijke vertaling daarvan? Zie bijlage 3: Concretisering Bossenstrategie (pag. 43).</p>	Nee	<p>Hectares worden genoemd maar niet de ruimtelijke vertaling (geen kaartbeeld). Zo is de VHR opgave niet in beeld gebracht en zijn niet alle eisen uit bijlage 3 uitgewerkt, zoals de kansen voor bos in beekdalen.</p> <p>Resterende opgave NNN: In hoofdstuk 3 van het werkdocument wordt zowel de realisatie van de resterende hectares voor het NNN in 2027 als voor de Bossenstrategie in 2030 genoemd.</p> <p>Voor het NNN betekent dat in Drenthe de opgave 13.600 ha is waarvan 6.856 ha nog moet worden gerealiseerd tot 2027.</p> <p>Voor de Bossenstrategie is de opgave 3.700 ha. Daarvan kan 800 ha binnen bestaande natuurgebieden worden gerealiseerd en 1.200 ha binnen natuurontwikkelingsgebieden. Voor de overige 1.700 ha zal buiten NNN naar ruimte moeten worden gezocht.</p>	

		<p>Locatie: Drenthe denkt aan bosontwikkeling rondom bestaande bosarealen om tot robuuste eenheden te komen, evenals aan bosaanleg in de vorm van bufferstroken langs landbouwgebieden om inwaaien van milieuvreemde stoffen te voorkomen.</p>	
<p>15 b Is de benodigde oppervlakte hiervoor en de ruimtelijke vertaling daarvan aangegeven?</p>	nee	<p>Zie vraag 15 a.</p> <p>Een verdere gedetailleerde ruimtelijke vertaling is nog niet opgenomen.</p>	
<p>15 c Is er gebruik gemaakt van een Landschapsecologische Systeem Analyse (LESA)?</p>	Onduidelijk	<p>In hoofdstuk 2 wordt aangegeven dat er een LESA is uitgevoerd op basis waarvan een maatregelenpakket is samengesteld voor het Elperstroomgebied.</p> <p>In hoofdstuk 3 wordt de LESA genoemd als een nog lopend onderzoek.</p> <p>Voor het DPLG wordt in ieder geval wel voor de verdere uitwerking gebruik gemaakt van een LESA.</p> <p>Op basis van in het verleden uitgevoerde onderzoeken en nieuw opgestarte initiatieven, zoals een Drenthe-brede LESA studie, komen nieuwe inzichten in de werking van de bodem- en watersystemen en de relatie met VHR-doelen naar voren.</p>	
<p>15 Zo ja, is klimaatadaptatie en het daarbij noodzakelijke ruimtebeslag hierbij integraal betrokken? 16</p>	Ja, mits	<p>In het PPLG staat het volgende “Het beleid voor Drenthe t.a.v. klimaatadaptatie is vastgelegd in de Nota Klimaatadaptatie Drenthe. Daarin staat beschreven wat de provincie doet om zich aan de klimaatverandering aan te passen: klimaatadaptatie.” Drenthe laat wel zien vastgesteld beleid te hebben op klimaatadaptatie. Dit sterker integreren in PPLG mbt natuur Mager ingegaan op Klimaatadaptatie natuur. Wel “nota klimaatadaptatie Drenthe” aangehaald. Hieruit moet blijken in hoeverre</p>	

		KA van en met natuur wordt meegenomen in Drents beleid. Koppeling met andere opgaven mist	
17 a Is aangegeven hoe de beheerplannen voor Natura 2000-gebieden actueel worden gehouden en worden uitgevoerd?	Ja	Op 10 maart 2022 zijn alle beheerplannen in Drenthe verlengd met een periode van zes jaar om de tijd te hebben om de beheerplannen te actualiseren met de meest recente ecologische gegevens. Een actualisatie van een beheerplan heeft pas een echte meerwaarde als er nieuwe ecologische gegevens zoals een nieuwe habitattypenkaart beschikbaar zijn. Tot die tijd kunnen, zoals in de natuurdoelanalyses, wel vegetatievergelijkingen gemaakt worden als deze beschikbaar zijn, maar is niet een volledige beoordeling of kwantitatieve beschrijving van de trend en ontwikkeling te geven.	
17 b Is hierbij opgenomen hoe provincies de instandhoudingsdoelstellingen concreet uitwerken in omvang, ruimte en tijd?	nee	In hoofdstuk 2.6 van het werkdocument wordt aangegeven dat in het gebiedsplan de focus op de primaire drukfactoren ligt voor het oplossen van de belangrijkste knelpunten. Vanuit NNN zijn hiervoor de eerste maatregelen opgehaald. De overige knelpunten en drukfactoren landen in de beheerplannen. Deze worden echter niet verder concreet uitgewerkt in het DPLG.	
18 Is aangegeven welke groenblauwe dooradering (GBDA) aanwezig is, welke uitbreiding mogelijk is en hoe deze uitbreiding gerealiseerd kan worden? Zie bijlage 4: GBDA (pag. 44-48).	Deels	Algemeen oordeel: GBDA zeer beperkt uitgewerkt. Drenthe doet een goede eerste aanzet in de algemene tekst met betrekking tot het benoemen van de verschillende landschapstypen en dat de ontwikkeling van GBDA aan de gebiedskenmerken dient aan te sluiten. Algemene indruk is dat Drenthe op alle punten (inventarisering, uitwerking voor prioritaire gebieden en	

		<p>de resterende opgave) nog een onderbouwde uitwerking dient te maken. De teksten over GBDA zijn in de huidige versie van het PPLG zeer algemeen en beschrijvend van aard. Advies om deze aanpak door te laten werken bij het concretiseren van de maatregelpakketten.</p> <p>Hoofdstuk 5 van het werkdocument is gewijd aan GBDA Opgave in ha is bekend. Waar precies en hoe onbekend, geen kaartbeeld.</p> <p>10% GBDA in 2050 betekent in Drenthe dat 17.100 ha uit landschapselementenaanwezig is en welke nog gerealiseerd moet bestaan. Volgens globale berekeningen (Aanvalsplan Landschap) beslaat de huidige GBDA in Drenthe ruim 2900 ha. Er is dus een opgave van 14.193 ha.</p> <p>De exacte opgave per deelgebied krijgt verder vorm in gebiedsprocessen en landschapsplannen (o.b.v. aanwezigheid van bestaande landschapselementen en de landschapstypen). GBDA wordt met voorrang aangelegd op plekken waar we urgente opgaven kunnen combineren zoals in overgangsgebieden rond Natura 2000 of ecologische verbindingzones.</p>	
<p>19 Voldoet het programma aan de eisen op het gebied van stikstofreductie en natuurherstel aan de eisen uit de Wet Stikstof & Natuur (Wsn), inclusief maatregelen vanuit het Programma Natuur en Rijksinstrumenten die door de provincies in de gebiedsprogramma's worden ingezet? Zie bijlage 5: Toelichting doelen natuur – stikstof (pag. 49-52).</p>	<p>nog niet</p>	<p>In hoofdstuk 5.4 van het hoofddocument en hoofdstuk 7 (ammoniak) en 8 (stikstofoxiden) van het werkdocument wordt ingegaan op:</p> <ul style="list-style-type: none"> - De ammoniakreductieopgave in Kton (2.450) en procentueel (43%) t.o.v. de totale uitstoot die in 2018 in Drenthe is gemeten. Deze is procentueel door vertaald naar de deelgebieden in een tabel. - Voor NOx is de emissie voor de provincie Drenthe in kaart gebracht, onderverdeeld naar 	

		<p>sector en de emissiereductie die vanuit de landelijke opgave is bepaald (geen doorvertaling naar de provincies).</p> <ul style="list-style-type: none"> - Voor stikstofgevoelige N2000-gebieden is niet in kaart gebracht wat de herkomst van de stikstofbronnen zijn. <p>Er is niet per stikstofgevoelig N2000-gebied inzichtelijk gemaakt welke depositiereductie in aantal molen bewerkstelligd wordt. Onduidelijk is of de 74% van het stikstofgevoelige N2000-areaal onder de KDW is gebracht in 2030 (of 2035 wat het DPLG aanhoudt als doeljaar).</p> <p>In hoofdstuk 6 wordt ingegaan op de benodigde ontwikkelruimte in de provincie met een beschrijving van de gewenste ontwikkelingen. Er is geen kwantitatieve inschatting gegeven welke extra stikstofruimte hiervoor nodig is. De vergunningverlening is in Drenthe op basis van de uitkomsten van de NDA's is stopgezet.</p> <p>Er wordt hiermee nog niet voldaan aan de WSN-vereisten.</p>	
<p>20 Biedt het gebiedsprogramma voor de overgangsgebieden rond Natura 2000-gebieden een uitwerking van maatregelen die bijdragen aan systeemherstel? Zie § 3.2 onder structurerende keuzes nummer 9 (pag. 16).</p>	<p>Deels</p>	<p>De overgangsgebieden zijn onderdeel van de aanpak. In het gebiedsprogramma is niet terug te lezen hoe hier specifiek maatregelen voor worden getroffen.</p> <p>Hectares worden niet benoemd. Er is wel een kaart met overgangsgebieden (p. 63). De vraag is hoe de overgangsgebieden zijn gedefinieerd. In het programma worden verschillende termen gebruikt: buffergebieden (blz 23), buffers (blz 38), overgangsgebied (39), randzones (43) etc.</p>	

		<p>De maatregel zoals het hermeanderen van de beken draagt bij aan systeemherstel. Maar in hoeverre is hier overlap met KRW en stroomgebiedbeheerplan Rijnnoost? Verondiepen van sloten –wordt benoemd - draagt ook bij aan systeemherstel. Maar onduidelijk welke ruimteclaim? Wat zijn nieuwe en bestaande maatregelen?</p> <p>Toelichting Drenthe: NPLG vraagt om een indicatieve kaart met ruimteclaims op gebiedsniveau, een schets van de gevolgen van de ruimteclaims voor de productiewijze van de landbouw, voorgenomen maatregelen, etc., dat wordt in deze versie niet omschreven. Dit gebeurt na 1 juli.</p>	
<p>21 Indien er geen systeemanalyse is uitgevoerd voor de overgangsgebieden, is er dan (op zijn minst) aangegeven welke kennis er ontbreekt om de systeemanalyse uit te kunnen voeren en welke maatregelen er al wel op basis van de huidige beschikbare kennis genomen kunnen worden?</p>	Nee	<p>In het gebiedsprogramma is geen systeemanalyse van de overgangsgebieden terug te vinden.</p>	
<p>22 Zijn de voorgestelde maatregelen gebaseerd op uitgevoerde natuurdoelanalyses voor stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden en de beoordeling die door de EA (in eerste instantie kwalitatief) is uitgevoerd?</p>	Ja, nog geen beoordeling	<p>In het gebiedsprogramma zelf worden geen concrete natuurmaatregelen voorgesteld die gekoppeld worden aan uitkomsten van de NDA's en wordt procesmatig heel oppervlakkig een link gelegd met de NDA uitkomsten.</p> <p>In het maatregelenpakket natuur & stikstof worden enkele maatregelen voorgesteld die gekoppeld zijn aan specifieke Natura 2000-gebieden (Bargerveen en Drentsche Aa-gebied). Deze maatregelen sluiten aan bij de knelpunten uit deze gebieden die uit de NDA's naar voren komen.</p>	
<p>23 Zijn er bestaande en aanvullende maatregelen natuurherstel/ tegengaan natuurverslechtering beschreven – waaronder het tegengaan van invasieve exoten – met zicht op doelbereik?</p>	nee	<p>Er is onvoldoende informatie om te kunnen beoordelen of de voorgestelde maatregelen zullen volstaan om verslechtering tegen te gaan.</p>	

		Er staat dat exoten een probleem zijn voor het halen van de doelen. welke maatregelen worden genomen is niet vermeld.	
Uitwerking structurerende keuzes water (en bodem)			
24 Hoe zijn de stroomgebiedsbeheersplannen gebruikt bij de ruimtelijke keuzes in het gebiedsprogramma? Zie §3.1 onder Verwijzingen naar de waterdoelen en relatie met stroomgebiedsbeheersplannen (pag. 11).	Nee	Er wordt in het werkdocument verwezen naar de SGBP's, maar een gedetailleerde verwijzing naar stroomgebiedsbeheersplannen / waterplannen ontbreekt. Ook in deelgebieden niet verder uitgewerkt. ? Wat is de resterende opgave en hoe komt dat terug in gebiedsprogramma?	
25 Is aangegeven hoe met water wordt omgegaan (berging, onttrekking) en hoe robuust het systeem is gelet op de gewenste functies?	Deels	Wordt beschreven. Soms onduidelijk of het gaat om bestaand of aanvullend beleid. Dat kan helpen. Omgaan met water wordt benoemd, bijvoorbeeld: "Voorkom snelle afvoer van water waardoor op de lage delen van Drenthe en de buurprovincies wateroverlast zou kunnen ontstaan. Dit betekent onder andere dat bij intensieve neerslag water wordt vastgehouden op het Drents Plateau en in beekdalen en waterbergingsgebieden langs de randen daarvan." Als je water gaat bergen kan landbouwfunctie bijvoorbeeld niet meer plaatsvinden. Of bijv. bij sloten verbreden, kost meer ruimte. Hoeveel ruimte vraagt dat en ten koste van welke ruimte gaat dat? p. 52: analyse van het water systeem in relatie tot functies. Maar er is (nog) niet concreet benoemd hoe om te gaan met bijvoorbeeld watertekorten. Er zijn wel strategische voorraden aangewezen voor grondwateronttrekking voor de drinkwatervoorziening. Check: ook opgenomen bij Groningen? Is grens overschrijdend op de kaart.	

		<p>Bijv. p58: In natte perioden wordt water vastgehouden in laagtes en beekdalen om wateroverlast benedenstrooms te voorkomen. Aan de rand van het plateau liggen waterbergingsgebieden waarmee afwenteling van de afvoer van het plateau op benedenstrooms gelegen gebieden wordt voorkomen.</p> <p>De voorraad zoetwater kan worden vergroot door zowel een hoger vochtgehalte in de bodem als een hogere grondwaterstand aan het eind van de winter of begin van het voorjaar. Hiermee wordt het watersysteem robuuster en is het beter bestand tegen perioden met droogte. Vergt dit meer ruimte? Gaat dit ten koste van landbouwgrond?</p>	
<p>26 Is het programma (per deelgebied) gebaseerd op de feitelijke kenmerken van het water- en bodemsysteem en de klimaatbestendigheid daarvan? Zie §3.2 onder structurerende keuzes nummer 2 (pag. 13).</p>	<p>deels</p>	<p>Fysische systeemanalyse ontbreekt van water- en bodemsysteem.</p> <p>De provincie is opgedeeld in acht deelgebieden. in hoeverre specifieke gebiedskenmerken bodem en water bepalend zijn geweest voor structurerende keuzes, maar spelen wel mee in aanpak en maatregelen.</p> <p>In gebiedsprogramma is nodig: beginnen met een analysestuk. Welk type bodem, welk type water heb je (op welke dieptes heb je bepaalde grondstanden), reliëf; hoe zit het systeem in elkaar. Hoe hebben we als mens te veel ingegrepen in het systeem. Hoe gaan we dit verbeteren. Cultuurhistorie heb je ook nog: archeologische kaart.</p>	
<p>27 Bevat het programma een analyse van de hydrologische condities van Natura 2000-gebieden en maatregelen om deze condities op orde te brengen? Zie §3.2 onder structurerende keuzes nummer 11 (pag. 17).</p>		<p>Deels maar niet in detail uitgewerkt</p>	

<p>28 Specifiek voor de provincies met beekdalen op hoge zandgronden: Is er aangegeven met welke combinatie van maatregelen de KRW doelen worden behaald? Zie bijlage 6: Overwegingen in verband met grootschalig herstel beekdalen op zandgronden (pag. 53-55).</p>	nee	De waterschappen geven aan: de reeds uitgevoerde en geplande KRW-maatregelen tot 2027 zijn waarschijnlijk niet voldoende om langjarig en robuust aan de KRW-doelen te voldoen. We verwachten ook niet dat de landelijke generieke maatregelen voor meststoffen, gewasbeschermingsmiddelen en andere chemische stoffen voldoende zijn om de KRW-doelen te halen. Er zijn aanvullende maatregelen nodig om de belasting van grond- en oppervlaktewater door nutriënten en vervuilende stoffen te verminderen. In het DPLG wordt niet duidelijk hoe de provincie hiermee omgaat en hoe dit in het DPLG wordt uitgewerkt.	
Uitwerking klimaat			
<p>29 Geeft het programma aan welk deel van de klimaatopgave wordt gerealiseerd en welke instrumenten en maatregelen hier aan bijdragen? Zie klimaat op pag. 17.</p>	Nee, niet concreet	Voorbeeld: In de Veenkoloniën speelt een klimaatopgave met veenoxidatie en vragen waterkwantiteit en -kwaliteit aandacht	
<p>30 Is er bij de klimaatopgave tevens methaanreductie voor de veehouderij en mestaanwending akkerbouw beschreven inclusief de mate van doelbereik?</p>	nee	Provinciebreed beleid voor de landbouwsector reduceert de emissie van stikstof en methaan maar niet concreet beschreven hoe	
<p>31 Is de klimaatopgave in het landgebruik, voor onderdelen landbouwbodems, veenweiden en bomen, bos en natuur beschreven?</p>	onvoldoende	De opgave voor Bomen, Bos en natuur ontbreekt bij klimaat. Gebiedsprogramma maakt ook niet inzichtelijk welke instrumenten en maatregelen ingezet worden, en hoe deze bijdragen aan het landelijke doelbereik voor het klimaatakkoord.	
<p>32 Specifiek voor de veenweideprovincies: Zijn er hoofdkeuzes gemaakt voor vernatting, aanpak extensivering en afwaardering? Zie vereiste 17 veenweideprovincies op pag. 19.</p>	Ja	Benoemd is dat bovenstaande keuzes gemaakt moeten worden en dat een forse peilverhoging nodig is vanwege de huidige diepe peilen. De grootste kansen hiervoor worden gezien in de beekdalen. Er is nog niet uitgewerkt hoe de opgaven gerealiseerd worden.	

		<p>Veengronden in Nederland zijn te verdelen in klassieke veenweiden en overige veengronden. In Drenthe zijn veel organische gronden die bij die laatste groep horen. Deze veengronden zijn meestal in gebruik als grasland, bouwland of natuurgebied. Hoewel de overige veengronden aanzienlijk bijdragen aan de landelijke uitstoot van CO2 in de sector landgebruik, zijn er in het Klimaatakkoord alleen afspraken voor de klassieke veenweiden gemaakt.</p>	
<p>Specifiek voor de veenweideprovincies: Is daarbij ook aangegeven in welke deelgebieden het oppervlaktewaterpeil (hoeveelheid centimeters) wordt verhoogd?</p>	nee	Deelgebieden moeten nog verder uitgewerkt worden	
Fiche 3: Doelbereik andere opgaven			

De gebiedsprogramma's bieden kans om andere aanvullende doelen of opgaven mee te laten liften naast de NPLG kerndoelen natuur (waaronder stikstof), water en klimaat. Bijvoorbeeld eigen regionale doelen, maar ook andere doelen vanuit het Rijk, zoals het Aanvalsplan Grutto, Grote Wateren, Brandveiligheid stallen, Duurzaam bodembeheer, Geur en fijnstof, Biologische landbouw, Mobiliteit en Bereikbaarheid, Klimaatadaptatie etc. (zie pag. 45 van de handreiking). Provincies zijn vrij om andere doelen een plek te geven in het gebiedsprogramma of eigen opgaven te verbinden in de uitwerking van de doelen. Bijbehorende bekostiging komt vanuit andere financieringsbronnen (regio en/of Rijk) dan het Transitiefonds.

<p>33 Omvat het programma meekoppel-opgaven?</p>	Ja	<p>Kan nog concreter: gaat het om meekoppel-opgaven binnen het DPLG of om meekoppel-opgaven met opgaven van buiten het DPLG.</p> <p>In DPLG wordt benoemd: Koppelkansen worden pas later in gebiedsprocessen geïnventariseerd. Voor elk van deze deelgebieden wordt in overleg met de gebiedspartners een deelgebiedsprogramma opgesteld, met daarin een beschrijving van de integrale opgave, de prioriteiten, de uitvoeringsplanning</p>	
--	----	--	--

		<p>en de rollen en verantwoordelijkheden. Ook worden koppelkansen met andere ruimtelijke en economische opgaven en ambities - denk aan mobiliteit, woningbouw, energie en recreatie – geïnventariseerd</p> <p>Bijvoorbeeld: opgave KRW is gekoppeld aan NNN opgave (zoals het hermeanderen van de beken), groenblauwe dooradering koppelen aan andere opgaven (bijv: bossenstrategie, agenda natuurinclusief, energietransitie, afronding en overgang van -nieuwe- bebouwing zoals op woon- en werklocaties). Drinkwaterleverancier WMD ziet kansen om de drinkwateropgave te koppelen aan de KRW-opgave van het waterschap. Het gaat daarbij om normen voor nitraat in het grondwater. Koppelkansen vogels zijn goed te maken met de opgave voor de groenblauwe dooradering. Drenthe gaat met het Agrarisch collectief samen optrekken om de opgave te realiseren samen met agrariërs. De opgave vanuit de groenblauwe dooradering en de KRW-opgave bieden directe koppelkansen om het areaal ANLb te vergroten.</p>	
<p>34 Zo ja, in welke mate dragen NPLG-opgaven bij aan de meekoppel-opgaven en omgekeerd?</p> <p>Zie daarbij specifiek de meekoppel-opgaven geurhinder en fijnstof, bijlage 7, pag. 56-61</p>	<p>deels</p>	<p>Koppelkansen met opgaves uit NOVEX nog onderbelicht. Drinkwater wordt bijvoorbeeld genoemd: zoals bijvoorbeeld de afhankelijkheid van drinkwater uit Drenthe van de stad Groningen. Wat er wel wordt gezegd over zoetwater: “er is geen koppeling met het Deltaprogramma Zoetwater. KRW gaat niet over het zoetwatertekort. Het lift in sommige gevallen mee.”</p> <p>Belangrijk dilemma is de nabijheid van stikstof gevoelige natuurgebieden. Vooral het zeer stikstofgevoelige Bargerveen i.r.t. het industriecluster Emmen (dilemma NOVEX).</p> <p>Koppeling met sociaaleconomische situatie wordt benoemd maar nog geen koppeling met NOVEX. “Door het DPLG zullen welvaartsverschillen tussen het oostelijk deel en de rest van de provincie in stand blijven. Daarom pleit Drenthe voor flankerend regionaal ontwikkelingsbeleid ter verbetering van</p>	

		<p>de leefbaarheid in Oost-Drenthe. We denken daarbij aan een aantal grote projecten met een aanzuigende economische werking, zoals het aanleggen van de Neder Saksenlijn, de ontwikkeling van goed ontsloten woonkernen en de ontwikkeling van klimaatgerelateerde economische bedrijvigheid in Emmen.”</p> <p>Op geurhinder en fijnstof wordt niet specifiek ingegaan.</p> <p>In de maatregelpakketten worden de meekoppelkansen benoemd.</p> <p>Er wordt aandacht gegeven aan verslechteren. "Uit de [natuurdoel]analyses blijkt dat er in alle gebieden een verslechtering plaatsvindt van de aanwezige natuurkwaliteit en in sommige gevallen ook een achteruitgang van de natuuroppervlakte." Er wordt verwezen naar de beheerplannen voor maatregelen die genomen worden.</p>	
<p>Fiche 4: Sociaal economische effecten inclusief toekomst landbouw</p>			

Vereiste nr. 5: Sociaaleconomische effecten analyse

In de gebiedsprogramma's wordt een sociaaleconomische impactanalyse opgenomen. Inzicht in de verwachte sociaaleconomische impact van het gebiedsprogramma is van belang om zicht te krijgen op de bredere effecten van de transitie in het landelijk gebied. Deze inzichten kunnen door provincies gebruikt worden voor het afwegen van maatregelen, bij het maken van keuzes in de manier waarop de doelen worden bereikt en welk eventueel flankerend beleid passend is. De analyse biedt inzicht in de sociaaleconomische en agro-economische effecten van het gebiedsprogramma op een gebieds- of provincieniveau.

In de gebiedsprogramma's die worden opgeleverd op 1 juli 2023 wordt een sociaaleconomische impactanalyse opgenomen. Het is een inventarisatie van de verwachte sociaaleconomische effecten van de op dat moment bekende globale keuzes en maatregelen. Het is een iteratieve aanpak. Effecten kunnen gaandeweg scherper inzichtelijk worden gemaakt, bijvoorbeeld middels een door de provincie gekozen participatietraject. Met verdere concretisering van het gebiedsprogramma na 1 juli 2023 wordt ook de sociaaleconomische impactanalyse verder ingevuld.

<p>35 Is een sociaaleconomische impactanalyse uitgevoerd op de effecten van overwogen maatregelen en naar de effecten op de brede welvaart van de mensen die er wonen, werken, opgroeien en recreëren?</p>	<p>Ja, voor zover mogelijk.</p>	<p>In hoofdstuk 5.7 worden de kaders en het belang van de sociaaleconomische impactanalyse beschreven. Uitgegaan wordt van de brede welvaart in de provincie. De impact op de landbouw wordt hier benadrukt aangezien 10% van de noordelijke economie landbouw-gerelateerd is.</p> <p>In hoofdstuk 18 van het werkdocument wordt een uitgebreide beschrijving gegeven van de huidige sociaaleconomische situatie van Drenthe (een nul-meting brede welvaart). Ook wordt ingegaan op directe impact van aankoop van landbouwbedrijven en extensiever grondgebruik aan de hand van de ToC-methodiek zoals uitgevoerd door de WuR voor het bronmaatregelenpakket uit het Psn. De onderbouwing van de uitkomsten is onduidelijk. Verwachting is dat het een beperkte impact heeft op werkloosheid en leefbaarheid.</p>
<p>36 Is (per deelgebied) uitgewerkt wat de consequenties zijn die voortvloeien uit de doelstellingen t.a.v. bodem, water en natuur voor het lange termijn perspectief voor de landbouw(sectoren)?</p>	<p>Nee</p>	<p>De verwachte directe impact van de aankoop van landbouwbedrijven is uitgewerkt met een kort assesment hoe dat in de deelgebieden zal uitwerken. Maar dit is nog niet uitgewerkt per deelgebied. Er wordt gesproken over consequenties van de opgaven voor lange termijn perspectief voor de landbouw(sectoren) in relatie tot opgaves maar is nog niet ruimtelijk concreet gemaakt. Aanscherping mist: welke beken worden hermeanderd, hoeveel ha en waar? Zijn er gevolgen voor landbouw? Hoeveel ha landbouw moet worden omgezet naar waterfunctie? Dat geldt ook voor overgangsgebieden. Welke maatregel wordt waar ingezet en wat is consequentie voor landbouw.</p>
<p>37 Is omschreven wat de sociaaleconomische effecten zijn voor de landbouw(sectoren)?</p>	<p>Ja</p>	<p>globaal. Concreet is nog niet mogelijk.</p>
<p>38 Is omschreven hoe de uitkomsten van de sociaal economische impact analyse hebben meegewogen en wat met de resultaten van de analyse is/wordt gedaan, zoals bijv. aanpassingen aan het gebiedsprogramma of het opstellen van aanvullend flankerend beleid?</p>	<p>nee</p>	<p>Er is nu alleen een impactanalyse gedaan voor de aankoop van landbouwbedrijven en extensiever grondgebruik, welke de leefbaarheid van het landelijk gebied nauwelijks zal beïnvloeden. Voor het oostelijke gedeelte van Drenthe wordt</p>

		<p>wel gepleit voor flankerend beleid ter verbetering van de leefbaarheid.</p> <p>De brede welvaart is wel gepositioneerd als belangrijke pijler in het DPLG en wordt in hoofdstuk 5 van het hoofddocument als opgave naast deze voor natuur, water, bodem en klimaat gezet.</p> <p>Aandacht voor sociaal economische positie van de boer</p>	
<p>39 Is er aangegeven wat de verwachte effecten van het gebiedsprogramma zijn voor de brede welvaartsthema's? Zie pag. 17-18.</p>	Deels Beperkt	<p>Er wordt benoemd dat er effecten zullen zijn en waar de grootste impact wordt verwacht. Kan nog concreter.</p> <p>Opgaven lijken het grootst in de deelgebieden Zuidwest-Drenthe en Drentsche Aa. We kijken voor oplossingsrichtingen met bijbehorende maatregelenpakketten vanuit sociaal-economische aspecten naar de gevolgen voor de brede welvaart in een gebied, maar staren ons daar niet blind op. Veel van de verwachte 'baten' van een transitie doen zich immers pas op termijn voor, terwijl de pijn direct wordt gevoeld op de bedrijven die stoppen of gevraagd worden om een transitie door te maken. Het sociaal-economische pakket richt zich uiteraard op de betrokken agrarische ondernemers, maar ook op de brede keten om een bedrijf heen en de plattelandsgemeenschap. Daarnaast besteden we aandacht aan de gevolgen van een transitie in het landelijk gebied voor de leefbaarheid in brede zin.</p> <p>Zie ook vraag 36.</p>	
<p>40 Zijn de verwachte agro-economische effecten beschreven?</p>	nee	Zie vraag 36. Wordt beschreven, maar niet wat de effecten zijn	
<p>41 Is er voor de onderbouwing van de effecten op de brede welvaartsthema's gebruik gemaakt van het Theory of Change schema (Toc-schema)?</p>	Ja	<p>Voor een eerste indicatieve beschrijving van de verwachte directe impact van de aankoop van landbouwbedrijven en extensiever grondgebruik wordt gebruik gemaakt van de ToC.</p> <p>Dit is beschreven in figuur 18.1 p 146/147</p>	

Fiche 5: Budget

Financiën, risico's en randvoorwaarden

De gebiedsprogramma's dienen een onderbouwing te bevatten hoe voorgenomen maatregelen bijdragen aan het doelbereik op alle NPLG-doelen (water, nat en klimaat) en de benodigde financiering. Bij een globale keuze in een gebiedsprogramma mag ook de onderbouwing van het doelbereik en kostencalculatie globaal zijn.

Het Transitiefonds vormt een belangrijke financiële basis voor realisatie van het NPLG en daarmee onder andere de gebiedsprogramma's. Tegelijk reiken de doelstellingen van het NPLG evenals de tijdhorizon (2050) verder dan het Transitiefonds. Voor realisatie van het NPLG zullen daarom ook andere financieringsbronnen -van Rijk én regio- worden aangewend.

Op het niveau van maatregelen/maatregelpakketten wordt in het gebiedsprogramma minimaal een onderbouwde omschrijving gegeven van de investeringskosten, en indien relevant de structurele kosten van beheer en onderhoud en/of exploitatie. Onderdeel van het gebiedsprogramma is voorts een beschrijving van de indicatie van de afwaardering van gronden. Tevens is in het gebiedsprogramma een voorstel opgenomen voor dekking van deze kosten met een indicatie van risico's en daarvoor te nemen beheersmaatregelen. Hierbij is aangegeven hoe dit zich verhoudt tot de indicatieve budgetten NPLG. De gevraagde uitwerking op het niveau van maatregelpakketten sluit aan op de vereisten voor de aanvraag voor een rijksbijdrage (zie voor nadere toelichting het spelregeldocument). Dit betekent dat, na een positieve beoordeling van (onderdelen van) een gebiedsprogramma, idealiter snel over kan worden gegaan tot besluitvorming over de aanvraag voor rijksbijdragen voor realisatie van de betreffende maatregelpakketten.

Waar op die onderdelen in een gebiedsprogramma versie 1.0 alleen wordt ingegaan op globale keuzes (en dus nog niet op het niveau van maatregelpakketten) kan de onderbouwing van de calculatie van kosten en dekking ook globaal zijn. In de navolgende iteraties van globale keuzes in het gebiedsprogramma wordt deze calculatie door provincies alsnog verder uitgewerkt op het niveau van maatregelpakketten.

42 Bevat het programma een deel waarin de financiën zijn geraamd?	Ja	Dit is beschreven in hoofdstuk 20 van het werkdocument.	
43 Is deze raming concreet voor de maatregelen(pakketten) die gereed zijn voor uitvoering waarvoor een rijksbijdrage wordt gevraagd?	Nee	De raming is breder dan voor enkel de maatregelpakketten waar een rijksbijdrage voor wordt aangevraagd. Op sommige onderdelen is niet gespecificeerd wat er voor de gevraagde bedragen gaat gebeuren.	
44 Is deze raming globaal voor het deel van het programma waarvoor nadere uitwerking nodig is?	Ja	De raming is op dit moment nog erg op hoofdlijnen. Bepaalde posten hebben alleen op totaalniveau een bedrag en ligt er	

		geen nadere onderbouwing aan ten grondslag. Dit dient nog verder onderbouwd te worden.	
45 Zijn de budgetten onderbouwd?	nee	Het verschilt echter per post hoe uitgebreid dit is. Sommige posten hebben geen onderbouwing en dat is nog wel benodigd. Op sommige onderdelen is niet gespecificeerd wat er voor de gevraagde bedragen gaat gebeuren.	
46 Is er bij de onderbouwing minimaal een onderbouwde omschrijving gegeven van de investeringskosten en (indien relevant) de structurele kosten van beheer en onderhoud en/of exploitatie?	Ja	Er wordt onder de post natuurmaatregelen kort ingegaan op langdurige beheervergoedingen voor agrariërs en TBO's. Dit is voor natuur SNL en agrarisch natuurbeheer. Geen raming voor beheer en onderhoud gekoppeld aan WBS doelen.	
47 Is er een indicatie van de afwaardering van gronden aangegeven?	Ja	Afwaardering grond €871 miljoen (p. 152) Vraagt wel om een gedetailleerd plan (bijvoorbeeld voor overgangszones). Er is voor €871 mln aan afwaardering op gronden aangegeven. Dit is onderbouwd volgens de richtlijnen van LNV, rekeninghoudend met de verschillende categorieën, de VHR opgave en grondwaterbeschermingsgebied. Dit is beschreven op pagina 152.	
48 Is er een indicatie gegeven van programmakosten voor de provincie en betrokken gemeenten en betrokken medeoverheden?	Ja	Dit bedraagt €3.899 mld euro. Er is niet aangegeven of dit ook voor de medeoverheden bedraagt.	
49 Is er bij mogelijke maatregelen die zijn gericht op bedrijfsverplaatsing of subsidie voor kapitaalinvestering – gericht op gedeeltelijke emissiereductie – onderbouwd hoe lock-in situaties kunnen worden voorkomen? Zie voor de drie aanvullende onderbouwingseisen pag. 25 van de Handreiking.	Nee	Dit is niet onderbouwd. De subsidieregeling 'laaghangend fruit' is opengesteld voor iedereen zonder dat er op dit moment concreet zicht is hoe de doelen in de deelgebieden worden behaald. Hetzelfde geldt voor de maatregelen rondom grondaankoop, waar ook bedrijfsverplaatsingen mee gefaciliteerd gaan	

		worden. Op het moment is het niet duidelijk hoe de doelen in de deelgebieden behaald gaan worden. Omdat het gaat om het innemen van een strategische grondpositie kunnen deze gronden ook nog voor andere doeleinden dan bedrijfsverplaatsingen ingezet worden.	
50 Op welke financieringsbronnen maakt het programma aanspraak? Denk hierbij aan bronnen zoals bijvoorbeeld het Klimaatfonds, Programma Natuur, KRW-gelden en/ of het GLB NSP etc.?		Op pagina 156 staat beschreven dat het DPLG financiering vraagt uit het Transitiefonds, maar ook uit andere provinciale, nationale en EU-fondsen. Welke dit zijn is niet gespecificeerd. In de maatregelenpakketten worden de financieringsbronnen gevraagd. Bij het pakket grond vraagt de provincie of het Rijk kan inschatten of het klimaatfonds een bron kan zijn. Bij het pakket natuur en stikstof wordt het ANLB/GLB genoemd.	
51 Zo ja, wordt er een raming gegeven hoeveel budget van een andere financieringsbron dan het Transitiefonds wordt ingezet?	nee		
52 Welke kosten worden er geraamd bij de realisatie van (eventuele) meekoppel-opgaven?		Er € 500 mln geraamd voor sociaal economisch perspectief.	
53 Geeft het gebiedsprogramma aan dat er extra apparaatskosten nodig zijn om de gebiedsprogramma's uit te voeren?	Ja	De provincie geeft aan met 15% uitvoeringskosten te rekenen. Ze heeft niet aan of dit ook voor medeoverheden is. Dit zal nog moeten worden nagegaan.	
54 Zo ja, wordt er inzichtelijk gemaakt om hoeveel budget het gaat aan aanvullende apparaatskosten?	Ja	Dit bedraagt € 585 euro.	
55 Is er aangegeven hoe de werk- en administratieve last voor alle betrokken partijen beheersbaar wordt gehouden?	Nee	Programma geeft geen duidelijkheid hierover	
56 Hoe verhoudt zich de kostenraming van het programma tot het zogenoemde indicatieve budget?		In het programma is voor € 183 mln aan indexatie opgenomen. Deze achterwege latend overschrijdt de raming ruim het indicatieve budget.	
57 Is er een indicatie van risico's beschreven?	Ja	Het gaat om financiële, politiek-bestuurlijke, juridische, organisatorische, maatschappelijke risico's en externe factoren.	

		<p>In enkele gevallen kan het zo zijn dat partijen de maatregelen als niet-gewenst ervaren, wanneer het bijvoorbeeld gaat om maatregelen in het kader van stikstofreductie, waardoor een huidige manier van landbouwkundig gebruik niet op dezelfde wijze voortgezet zou kunnen worden. In deze gevallen, zouden de instrumenten en maatregelen zoals omschreven in de formulieren 'grond en bedrijven' en 'landbouw' dit kunnen oplossen door compensatie, afwaardering of andersoortige maatregel (zie die formulieren voor de concrete instrumenten en maatregelen).</p> <p>De bestuurlijke context is op het moment van schrijven (juni 2023) onduidelijk. Zoals hierboven omschreven gaat het in deze aanvraag om korte termijn, urgente, no-regret maatregelen die ook binnen een jaar kunnen starten. Bestuurlijke haalbaarheid wordt daarom als een beperkt risico gezien en zal naar verwachting ook beperkt de maatregelen kunnen wijzigen. Door te werken met een reservelijst kan in die gevallen ook geschoven worden met maatregelen</p>	
Zo ja, zijn er voor de risico's te nemen beheersmaatregelen beschreven?	Ja	Beschreven op pag 164 en 165	
Fiche 6: Besluitvorming en participatie			
<p><u>Vereiste nr. 7: Participatie</u> In het gebiedsprogramma wordt verantwoording afgelegd over de wijze waarop de participatie rond de totstandkoming van het gebiedsprogramma – formeel of informeel – is ingericht, de manier waarop gebiedspartijen zijn betrokken én wat met de opbrengsten van de participatie is gedaan. Daarbij wordt ook recht gedaan aan de motie Boswijk (Boeren gelijkwaardig aan tafel).</p>			
58 Geeft het programma aan hoe de participatie is ingericht?	Ja	In totstandkoming van het voorliggende document wordt in hoofdstuk 2 van het hoofddocument en hoofdstuk 22 beschreven hoe de participatie vormgegeven.	

		Omdat dit document nog concept is en verder uitgewerkt moet worden in de gebiedsprocessen wordt ook daar sterk de nadruk op participatie gelegd in de te maken keuzes om te komen tot doelbereik.	
59 Wordt in het gebiedsprogramma beschreven wat er met de resultaten van de participatie is gedaan?	Ja	Voor de totstandkoming van voorliggende document is aangegeven dat een klein deel van de uitkomsten van de tot nu toe georganiseerde participatie in de huidige versie is beland en de overige resultaten mee worden genomen bij de verdere uitwerking richting een nieuwe versie.	
Fiche 7: Samenhang en weging			

Vereiste nr. 8: Samenhang

Het gebiedsprogramma is in ieder geval gericht op het in samenhang bereiken van de in paragraaf 4.1 genoemde doelen volgende doelen/ internationale verplichtingen. Paragraaf 4.2 geeft hierbij de verwachte en vereiste onderbouwing van maatregelen en globale keuzes per gebiedsprogramma weer. In de gebiedsprogramma's wordt bij het maken van keuzes en de selectie van maatregelen in samenhang naar de relevante opgaven in het gebied gekeken. In Bijla zijn visualisaties bijgevoegd van hoe samenhang er op gebiedsniveau kan uitzien, uitgewerkt naar landschapstype. Wanneer de vraag niet met ja of nee beantwoord kan worden, graag voorzien van een kwalitatief antwoord in de hiervoor aanwezige tekstvakken.

60 Wordt onderbouwd en aannemelijk gemaakt dat het gebiedsprogramma in samenhang zicht heeft op doelbereik voor de NPLG-doelen ten aanzien van natuur, water en klimaat? Wordt voor individuele maatregelen de bijdrage aan doelbereik inzichtelijk gemaakt?	nee	De huidige versie van DPLG ligt het accent op het analyseren van de opgaven en het geven van een doorkijk naar een aanpak per deelgebied. De integraliteit van zowel de opgaven als maatregelen wordt hierin benadrukt. Omdat de concretisering naar doelbereik pas gemaakt kan worden op basis van de uitkomsten van de gebiedsprocessen is het nu nog niet duidelijk of er zicht is op doelbereik. De maatregelpakketten worden als <i>no regret</i> voor de korte termijn aangemerkt. 'Lock in'-effecten zijn hier nog wel een aandachtspunt in. De (kwantitatieve) bijdrage aan het doelbereik is niet inzichtelijk gemaakt.	
61 Is er een wetenschappelijk gedegen kwalitatieve en waar mogelijk kwantitatieve onderbouwing weergegeven die de samenhang onderbouwt	nee	Op dit moment nog niet te beantwoorden.	

<p>tussen de probleemanalyse van de NPLG-doelen, de voorgestelde maatregelen en globale keuzes, de instrumenten om deze maatregelen te realiseren en de verwachte effecten en de bijdrage aan het doelbereik? Zie mede §4.2 Onderbouwing van globale keuzes en maatregelen op pag. 23-26.</p> <p>62 Is bij de onderbouwing van globale keuzes en maatregelen voor stikstof en natuur voldaan aan de aanvullende informatie en vereisten zoals opgenomen in bijlage 5?</p>		<p>Aanvullende informatie en eisen uit bijlage 5 (zie ook vraag 19):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Er wordt in Kton ingeschat wat de verwachte emissiereductie van NH₃, NO_x en broeikasgassen provinciebreed gaat zijn. Dit wordt ook in procenten afgezet tegen de provinciale opgave. - Geen cijfers in Kton per gebied beschikbaar - Er wordt niet ingegaan op depositiereductie - In hoofdstuk 6 wordt niet ingegaan op de hoeveelheid benodigde ontwikkelruimte. 	
<p>63 Is de kwalitatieve onderbouwing aangevuld met een korte beschrijving van mogelijke risico's en (ecologische) neveneffecten van maatregelpakketten en bredere sociaaleconomische effecten? Is duidelijk gemaakt hoe er wordt omgegaan met deze mogelijke risico's en welke rol ze hebben gespeeld in de afweging van maatregelen.</p>		<p>Voor de provincie brede aanpak van NH₃-emissiereductie is opgenomen welke risico's en randvoorwaarden er zijn (hoofdstuk 7 werkdocument). Voor broeikasgassen is aangegeven dat 2030 een eerste tussenstation is op weg naar klimaatneutraal in 2050.</p> <p>Voor de korte termijn <i>no regret</i> maatregelen is kort weergegeven welke risico's er zijn.</p>	
<p>64 Is er een kwantitatieve onderbouwing en schatting van het doelbereik en de bijdrage van de verschillende maatregelpakketten aan doelbereik beschreven – rekening houdend met het verwachte tijdspad? Is dit gedaan voor alle NPLG-doelen?</p>		<p>Voor emissiereductie van ammoniak en broeikasgassen is een (vrij optimistische) schatting gegeven, alsmede de wisselwerking tussen deze twee opgaven. (hoofdstuk 7 en 9 van het werkdocument)</p> <p>Er is geen kwantitatieve onderbouwing gegeven voor depositiereductie of doelbereik in termen van natuurherstel/gsvi.</p>	
<p>65 Is er bij de gebiedsprogramma onderdelen waar sprake blijkt van onzekerheden, kennislacunes of knelpunten inzichtelijk gemaakt welke vervolgacties worden genomen hoe dit in een volgende versie van het gebiedsplan kan worden opgenomen? Zie §4.2 pag. 25.</p>	ja	<p>De onzekerheden en lacunes zijn aangegeven. Voor een deel zitten deze in de gebiedsprocessen die nog lopen waar keuzes uit voort moeten komen. En voor een groot deel zijn dit afhankelijkheden waar de provincie zelf geen vervolgacties op kan zetten. Wel worden deze meegenomen in volgende versie van DPLG wanneer hier meer bekend over is.</p>	

<p>66 Hoe verhoudt dit gebiedsprogramma doelbereik zich tot het totale (landelijke) NPLG-doelbereik?</p>	<p>Onbekend. Borging gaat over hoe zeker / waarheidsgetrouw de data zijn waarmee een KPI-score wordt berekend. Om milieuwinst in te boeken (zoals de vermindering van ammoniakemissie) is belangrijk om zeker te weten dat de gemeten waarden goed worden geïnterpreteerd en dat de berekende KPI-score met de juiste data en rekenregels tot stand zijn gekomen. Ook is een goede nulmeting nodig, om de ingeboekte milieuwinst te borgen. Binnen het landelijke onderzoek van KPI-Kringlooplandbouw wordt gewerkt aan deze verbeterde borging, bijvoorbeeld door inzet van sensoren, het inrichten van een certificeringsproces of het uitvoeren van administratieve cross-checks.</p> <p>Bij validatie wordt gekeken naar de relatie tussen een KPI-score en het doelbereik.</p>	
<p>67 In welke mate worden de gebiedsdoelstellingen behaald binnen de termijnen die in het NPLG zijn gesteld?</p>	<p>Onbekend. Geen uitspraak gedaan of KRW nu gehaald wordt. Wel wordt in maatregelpakket Water en Klimaat gesteld dat al veel is gedaan, maar dat men er nog niet is.</p>	
<p>68 Geeft het programma aan hoe de opgaven met elkaar samenhangen?</p>	<p>In hoofdstuk 5 van het hoofddocument en hoofdstuk 3 van het werkdocument wordt ingegaan op de samenhang tussen de opgaven.</p>	
<p>69 Hoe grijpen voorziene maatregelen daar op aan?</p>	<p>Er zijn maatregelen ingediende voor alle NPLG doelen. De maatregelen na 2025 zijn nog niet voldoende uitgewerkt.</p>	
<p>70 Welke maatregelen versterken elkaar en waar zit spanning?</p>	<p>Voor de no regret maatregelen nog niet van toepassing.</p>	
<p>71 Welke sociaaleconomische keuzen zijn gemaakt in relatie tot de gestelde doelen over natuur (en stikstof), bodem, water en klimaat? Wordt daarbij verbinding gelegd met het landbouwakkoord?</p>	<p>Er is gekozen om sociaaleconomisch perspectief als opgave/doel naast de gestelde doelen over natuur, bodem, water en klimaat te stellen. Dit wordt dus verweven in de algehele aanpak. Hiervoor wordt een bijdrage gevraagd van 500 miljoen euro aan het fonds brede welvaart.</p>	

		Het LBA beschouwt de provincie als een randvoorwaarde voor het DPLG.	
72 Welke ruimtelijke keuzen zijn gemaakt in relatie tot de gestelde doelen over natuur (en stikstof), bodem en water en klimaat?	Deels	<p>Indicatief worden overgangszones bijvoorbeeld aangewezen (zie schetskaart p. 63). Dit zijn ruimtelijke keuzes. Maar voor andere doelen nog geen duidelijk uitgewerkte ruimtelijke keuzes gemaakt (in hectare of kaart). Het DPLG wordt verder ontwikkeld op basis van de resultaten van de gebiedsprocessen en zal landen in de nieuwe Omgevingsvisie Drenthe welke in 2026 is voorzien .</p> <p>In document staan verschillende termen, zoals buffergebied, buffer, randzones, overgangsgebied etc. Begrippenlijst is wellicht behulpzaam.</p>	
73 Welke keuzen zijn gemaakt vanuit het oogpunt van kostenefficiëntie in relatie tot de gestelde doelen over natuur (en stikstof), bodem, water en klimaat?		Onbekend.	
74 Welke keuzen zijn gemaakt voortvloeiend uit aspecten van draagvlak en participatie in relatie tot de gestelde doelen over natuur (en stikstof), bodem, water en klimaat?		Gekozen is om in deze eerste versie van het DPLG nog geen definitieve keuzes te maken aangezien de gebiedsprocessen nog lopen. Voor Drenthe is het vanuit participatie en draagvlak belangrijk om eerst deze resultaten af te wachten en mee te nemen in volgende versies.	
75 Wat is de huidige concluderende beoordeling voor dit gebiedsprogramma?			
76 Voor welk deel van het gebiedsprogramma kunnen er nu maatregelpakketten worden ingediend?		Er worden nu maatregelpakketten ingediend voor 2024-2025 welke als <i>no regret</i> worden aangemerkt.	
77 Op welke onderdelen vergt dit gebiedsprogramma nog nadere uitwerking?		Uitwerking van de ontbrekende onderdelen. Duidelijk ruimtelijk structurerende keuzes, een betere aansluiting hoofdkeuzes en maatregelen, meekoppelkansen, de verbeelding van resterende opgaven op kaart, de maatregelen op kaart. Liefst per deelgebied. Een beschrijving van het integratieproces NOVEX gebieden en provinciaal ruimtelijk voorstel.	

		<p>Nadere onderbouwing van de opgave en hoe de maatregelen gaan bijdragen om tot gunstige staat van instandhouding te komen.</p> <p>Deelgebieden</p> <p>Uitwerking maatregelen</p> <p>Effecten maatregelen</p> <p>Bijdrage aan doelbereik</p>	

Toetsadvies voor tussentijds beeld integrale analyse van PPLG en eerste maatregelpakketten

1. Algemene informatie	
Provincie	Drenthe
Datum	10-08-23
Bijlagen	<ul style="list-style-type: none"> • Conceptbrief aan provincie • Ingevuld formulier beoordelingsvragen gebiedsprogramma • Ingevuld formulier beoordelingsvragen aanvraag rijksbijdrage voor uitvoering maatregelpakket • Aangeleverde gebiedsprogramma inclusief maatregelpakketten
Datum bespreking DO-gebiedsprogramma	13 september
Datum bespreking DGO-gebiedsprogramma	
Beoordeelde stukken	Werkdocument gebiedsprogramma Drenthe Concept maatregelpakket transitie landbouw Concept maatregelpakket Natuur en stikstof Concept maatregelpakket water en klimaat Concept maatregelpakket bedrijven en grond

2. Samenstelling toetsteam	
Voorzitter	
Rapporteur	
Toetscoördinator	
Toetser LG&S	
Toetser Natuur	
Toetser Klimaat	
Toetser Agro	
Toetser IenW	
Toetser BZK	
Toetser RTLG/PBR	
Eventuele andere toetsers Rijk (EZK, DEF, LNV/SKI, ...)	In de tweede e schil hebben getoetst: SK&I, team Grond (), schriftelijke input EZK (gekregen)

3. Conclusies Voorlopig beeld: tussentijds beeld van integrale analyse	
Gebiedsprogramma (zie onderdeel 4 voor onderbouwing van conclusie)	
Onderbouwing conclusie: samenvatting van tussentijds beeld van integrale analyse van PPLG	<p>Samenvattend ligt er met dit, naar eigen zeggen, '0.5 programma' van de provincie Drenthe een mooie basis om de NPLG-opgaven voor natuur, stikstof, water en klimaat op te pakken in en met gebieden en gebiedspartners. Het programma raakt aan alle NPLG-doelen, maar is voor alle doelen nog niet compleet.</p> <p>Het rijk is positief over de manier waarop het proces richting vaststelling het afgelopen jaar is ingericht en de Hacketon van vier dagen (hs 22). Ook is een breed bestuurlijk overleg ingericht waarin het provinciale programma is toegelicht. De 0.5-verie is door Gedeputeerde Staten voor indiening aan Provinciale Staten voorgelegd.</p> <p>Uit de door de provincie uitgevoerde Natuurdoelanalyses blijkt dat er verslechtering plaatsvindt. De urgentie om te handelen is daarom groot. In het gebiedsprogramma erkent de provincie de urgentie om te handelen (zie bijvoorbeeld kader blz 68) maar op dit moment geven de ingediende maatregelpakketten nog geen zekerheid op het tegengaan van verslechtering.</p> <p>Voor de VHR-opgave wordt ingegaan op de overbrugging van 30% van het gat tussen de huidige staat van instandhouding en een gunstige staat van instandhouding voor alle VHR-beschermde habitattypen en soorten. Hiervoor heeft Drenthe een eerste aanzet voor een strategie opgesteld die nog dient te worden uitgewerkt.</p> <p>Voor klimaat heeft Drenthe een opgave meegekregen voor de veehouderij van 0.3Mton in 2030. In het gebiedsprogramma geeft Drenthe aan dat ze 0.15Mton kunnen behalen met rantsoenmaatregelen en opkoopregelingen. Voor het resterende deel wordt uitgegaan van landelijk generiek beleid. Nadere afstemming van rijks en provinciaal beleid is gewenst.</p> <p>In afwijking van hetgeen in de handreiking is opgenomen neemt het DPLG voor het indicatieve NH-3 emissiereductiedoel 2035 als uitgangspunt. Verder wordt beschreven dat dit doel, naast landelijk generiek beleid, met name moet worden behaald door een provinciaal generieke aanpak van innovatie, aanpassing van bedrijfsvoering en stoppende (landbouw)bedrijven. De resterende gebiedsgerichte stikstofopgave is daardoor beperkt.</p>

	<p>Er wordt een toekomstbeeld geschetst voor een robuust water- en bodemsysteem voor 2050. Daarin wordt ingezet om de KRW-doelen in 2027 te behalen en beekdalen te herstellen. Er is een verdere uitwerking nodig van hoe deze waterdoelen behaald worden.</p> <p>Hoewel een eerste verkenning wordt gegeven van de opgave voor de deelgebieden, moet de uitwerking hiervan nog plaatsvinden. Drenthe wil daarvoor eerst de gebiedsprocessen doorlopen. Dat maakt dat er voor nu wel inschattingen op doelbereik worden gedaan aan de hand van voorgenomen provinciebreed beleid, maar er nog geen concreet en samenhangend beeld is van doelbereik op de totale NPLG-opgaven. Drenthe geeft aan welke randvoorwaarden van het rijk daarvoor nodig zijn (hs 23).</p> <p>In het DPLG wordt het uitgangspunt gehanteerd dat landbouwgrond landbouwgrond moet blijven, tenzij anders overeen wordt gekomen. Dit uitgangspunt staat op gespannen voet met de ruimteclaims die voortkomen uit de NPLG opgaven. Dit vraagt nog om een heldere vertaling naar de deelgebieden. Kortom; vanuit de verschillende opgaven volgt in het DPLG een ruimteclaim, maar een ruimtelijke vertaling hiervan ontbreekt nog.</p> <p>Het belang van monitoring wordt een aantal keren erkend, zoals bij de inzet op doelsturing in de landbouw. Een plan van aanpak voor verdere uitwerking als ook een overzicht van reeds bestaande monitoring ontbreekt echter nog. De uit de handreiking ontbrekende of nader uit te werken elementen worden in de voorwaarden nader geduid. De nog benodigde uitwerking vraagt daarbij niet alleen wat van de provincie, maar ook van het rijk.</p> <p>Het programma kent een raming van in totaal 4,6 miljard. Een derde daarvan is voor afwaardering van grond en bijhorende gebouwen, terwijl niet concreet is uitgewerkt hoe die afwaardering gaat leiden tot doelbereik. Het bedrag van 500 miljoen wordt gevraagd voor sociaaleconomische maatregelen. Het betreft een indicatief bedrag waarvan de gebiedsprocessen moeten leiden tot een meer concrete invulling.</p> <p>Duidelijk is dat er veel werk is gestoken in de voorliggende versie van het DPLG, dat een solide fundament vormt om tot een verdere uitwerking te kunnen komen. Dit fundament maakt helder dat er een stevige opgave ligt waarbij keuzes gemaakt moeten worden. Omdat een aantal keuzes nog niet gemaakt zijn, is het op dit moment niet inzichtelijk of en hoe de doelen van het NPLG bereikt gaan worden.</p>
<p>Voorwaarden behorende bij integrale analyse PPLG</p>	<p>De 0,5 versie van het DPLG is getoetst aan de Handreiking voor de gebiedsprogramma's Nationaal Programma Landelijk Gebied (d.d. 17 maart 2023). Na deze eerste integrale analyse van de eerste versie van het DPLG, is geconcludeerd dat het programma op onderstaande aspecten verdere aanvulling behoeft. Onderstaand zijn de voorwaarden op hoofdlijnen beschreven. Dit laat onverlet dat de Handreiking het uitgangspunt is en blijft voor een nieuwe integrale analyse van volgende versies van het DPLG; deze zullen dus ook aan de Handreiking getoetst worden.</p> <p>Doelen algemeen:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Opnemen van een goed overzicht dat inzicht geeft in additionaliteit van doelbereik voor natuur, stikstof, water en klimaat, de al genomen maatregelen, de reeds geplande maatregelen op basis van huidige (stroomgebieds)beheerplannen e.d. en aanvullende opgaven per N2000 gebied waarvoor aanvullende maatregelen genomen moeten worden (op basis van de NDA's en om de hydrologische condities op orde te brengen). 2. In de verdere uitwerking blijvend voldoen aan de vereisten uit de Wsn en de Wnb en daarbij met name voortgang maken met het formuleren van concrete maatregelen voor die gebieden die gelet op de constatering uit de natuurdoelanalyses een meer urgente opgave hebben. <p>Het DPLG vraagt wat betreft het rijk op de volgende onderdelen nog nadere uitwerking, die zijn geformuleerd in voorwaarden (gebaseerd op de vereisten uit de handreiking) en verdere aandachtspunten, aanbevelingen en vragen om nadere toelichting. Het gaat (in willekeurige volgorde) om de voorwaarden dat:</p> <p>Natuur:</p> <ol style="list-style-type: none"> 3. De doelstelling voor 30% VHR-doelbereik wordt onderbouwd door een concrete strategie (incl. hoeveel extra ha's via NNN, via de bosstrategie, via groenblauwe dooradering en via extra natuur en extra agrarische natuur). 4. Uitgewerkt wordt hoe en waar aanvullende maatregelen worden genomen om verslechtering tegen te gaan en te voorkomen dat de instandhoudingsdoelstellingen niet worden gehaald. Een toelichting wordt gegeven op 'voorgenomen en aanvullende natuurherstelmaatregelen, vanuit het Programma Natuur, die gereed zijn voor uitvoering' (cf. pag. 16 handreiking). 5. Waar concrete maatregelen op het gebied van stikstofreductie nog niet mogelijk zijn, aangegeven wordt welke globale keuzes Drenthe over de ontwikkelrichting van landbouw per deelgebied maakt die bijdragen aan de richtinggevendende provinciale reductieopgave.

6. Een volledige Landschap Ecologische Systeem Analyse wordt toegevoegd (via samenvatting of bronvermelding).
7. Klimaatadaptatie van en met natuur en het noodzakelijke ruimtebeslag hiervoor in NNN en bossenstrategie nader wordt uitgewerkt.
8. Wordt aangegeven hoe Drenthe instandhoudingsdoelstellingen concreet uitwerkt in omvang, ruimte en tijd, en hoe de beheerplannen actueel worden gehouden en uitgevoerd.
9. Wordt aangegeven welke uitbreidingsmogelijkheden er zijn voor Groenblauwe dooradering, hoe de stap naar 10% gerealiseerd gaat worden, inzicht in prioritaire gebieden en hoe de kwaliteit hierbij wordt geborgd.
10. Een concretere uitwerking van de prioritaire gebieden (waaronder overgangsgebieden, beekdalen, veenweide) wordt toegevoegd inclusief de (juridische) status, de te volgen procedure en de te nemen maatregelen.

Water:

11. (Ook kwantitatieve) informatie wordt opgenomen over de watervraag van gebieden, waar en hoe vernatting zal plaatsvinden om bodemdaling tegen te gaan en CO₂-uitstoot te verminderen (conform hst. 3.17 van de handreiking), en welke maatregelen in gebiedsprocessen genomen kunnen worden rondom de grondwaterbeschermingsgebieden waar een opgave ligt om nitraat of gewasbeschermingsmiddelen terug te dringen.
12. De analyse van het water- en bodemsysteem aangevuld wordt in lijn met de Handreiking hoofdstuk 3.2 deel 2. Besteed daarbij extra aandacht aan het benodigde ruimtebeslag en hoe dit de basis biedt voor de uitwerking in de gebiedsprocessen.
13. De (1) uiteenzetting van de resterende opgave KRW in samenhang met de landbouw wordt verduidelijkt en (2) welke maatregelen (SGBP, Addendum 7e Actieprogramma Nitraatrichtlijn en aanvullende NPLG-maatregelen) waar nodig zijn om in 2027 KRW-doelbereik te behalen en dit met de waterschappen wordt afgestemd. Concretiseer dit ook voor de relevante beekdalen en de hydrologische condities in N2000 gebieden, en breng deze verder in lijn met hoofdstuk 3.2 deel 11, 16 en bijlage 6.

Klimaat/stikstof:

14. Verder uitgewerkt wordt hoe generieke landelijke maatregelen en provinciale generieke maatregelen bij elkaar optellen en overlap wordt voorkomen. Daarbij ook meenemen hoe lock-in effecten door investering ten behoeve van technische innovatie worden voorkomen en doelbereik (van managementmaatregelen bijvoorbeeld) wordt geborgd.
15. De methaanreductie opgave wordt verdeeld over de veehouderij(sectoren) en over mestaanwending.
16. Inzichtelijk wordt gemaakt hoe de KPI-systematiek qua borging en uitvoerbaarheid in de praktijk gaat bijdragen aan het behalen van de doelen.

Sociaaleconomische impactanalyse:

17. Bij de verdere uitwerking en doorontwikkeling van het gebiedsprogramma de sociaaleconomische impact van het programma verder in beeld wordt gebracht en aangegeven hoe deze impact is meegewogen.

Raming en budget:

18. In het gebiedsprogramma een dekkingsvoorstel wordt opgenomen voor de benodigde middelen, met een uitwerking en doorkijk naar de financiële bronnen van zowel het Rijk als de regio.
19. In de volgende versie van het gebiedsprogramma en in aansluiting op voorwaarde 1, de onderbouwing en de uitwerking van de financiële en instrumentele strategie elementen bevat zodat de gehele financiële DPLG-opgave inzichtelijk is (inclusief maatregelen die al beoogd zijn vanuit andere programma's en plannen, en een overzicht van de financiering die hiervoor beschikbaar is).

Monitoring en borging:

20. De monitoring, evaluatie en bijsturing nader worden uitgewerkt, waarbij voor de onderwerpen stikstof, natuur, klimaat en water (KRW, waterkwantiteit, bodemdaling en klimaatadaptatie) wordt toegelicht welke bestaande monitoringsinstrumenten worden ingezet en wat aanvullend wordt opgepakt, per NPLG-onderwerp en op het niveau van het gebiedsprogramma.
21. Dat duidelijk wordt hoe de opgaven in de gebiedsprocessen gaan landen, hoe deze bereikt zullen worden, hoe de synergie tussen de opgaven wordt benut en wat er gebeurt als deze bottom-up aanpak niet de verwachte doelen behaalt.

Proces totstandkoming van het gebiedsprogramma:

22. Bij de verdere uitwerking en doorontwikkeling van het programma, voor zover beschikbaar, rekening gehouden wordt met de adviezen van de kennisinstellingen (PBL, WUR, RIVM, Deltares), zoals opgenomen in de ex ante evaluatie de beschikbare adviezen van de Ecologische Autoriteit.
23. De paragraaf met risico's en randvoorwaarden wordt uitgebreid met risico's en beheersmaatregelen op het gebied van doelbereik, ruimtelijke ordening,

	uitvoerbaarheid en technische risico's, inclusief een toelichting op hoe groot de kans wordt geacht dat deze risico's zich voordoen.
--	--

Koplopers - eerste maatregelpakketten waarvoor aanvraag rijksbijdrage wordt ingediend (zie onderdeel 5 voor onderbouwing conclusie)

<p>Onderbouwing conclusie: Samenvatting van tussentijds beeld van integrale analyse van koplopers</p>	<p>De aanpak in het programma en de maatregelpakketten is op onderdelen nog onvoldoende uitgewerkt. Daardoor kan ook niet geconcludeerd worden in hoeverre de gevraagde budgetten doelmatig zijn. Het rijk heeft de indruk dat de provincie de informatie heeft om de haalbaarheid en doelbereik beter te kunnen toetsen. Op basis van de aangeleverde informatie krijgt het rijk nog onvoldoende beeld van de uitgaven, het doelbereik en de restopgave. Dit zal in een concretiseringsslag duidelijk moeten worden. Aanvullende informatie kan mogelijk deze onduidelijkheid wegnemen.</p> <p>Drenthe heeft vier maatregelpakketten ingediend.</p> <table border="1" data-bbox="411 456 1015 703"> <thead> <tr> <th><u>Maatregelpakket</u></th> <th><u>Bedrag</u></th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1. <i>Natuur en Stikstof</i></td> <td>€ 94.638.000,-</td> </tr> <tr> <td>2. <i>Grond en Bedrijven</i></td> <td>€ 230.374.465,-</td> </tr> <tr> <td>3. <i>Water en Klimaat</i></td> <td>€ 11.983.865,-</td> </tr> <tr> <td>4. <i>Landbouw</i></td> <td>€ 139.700.000,-</td> </tr> <tr> <td>Totaal:</td> <td>€ 476.696.330,-</td> </tr> </tbody> </table> <p>Voor het maatregelpakket Natuur en Stikstof worden kansen gezien om direct aan de slag te gaan met projecten die bijdragen aan natuurversterking en aanvullende maatregelen die worden genomen als verslechtering al optreedt. Omdat het pakket nog niet is uitgewerkt op perceelniveau kan het gehele effect nog niet worden ingeschat. Wel is het zinvol dit pakket nader uit te werken omdat de maatregelen in potentie bijdragen aan het tegengaan van verslechtering. Niet kan worden uitgesloten dat er noodzaak is tot het nemen van aanvullende maatregelen omdat verslechtering niet kan worden uitgesloten, en/of instandhoudingsdoelstellingen nog niet worden bereikt. In het programma is nog niet duidelijk omschreven in hoeverre en in welke mate deze maatregelen bijdragen aan de NPLG-doelen.</p> <p>Het maatregelpakket Grond en Bedrijven is volgens Drenthe een randvoorwaarde voor het behalen van de natuur-, water-, stikstof- en landbouwdoelen. Het richt zich op de financiering voor de afwaardering (en aankoop) van de gronden. De aangeleverde gegevens geven op dit moment nog onvoldoende duidelijkheid over de inzet van de financiële middelen. Afwaardering van gronden is mits aan specifieke voorwaarden en rekensystematiek wordt voldaan wel een mogelijkheid binnen het Transitiefonds. Wat betreft de aankoop van bedrijven wordt aangeraden om zo veel mogelijk gebruik te maken van de landelijke regelingen.</p> <p>Het maatregelpakket Water en Klimaat heeft een brede focus en ook hier worden kansen gezien om direct aan de slag te gaan. De genoemde maatregelen dragen bij aan beekdalherstel, KRW-doelbereik en/of water vasthouden/bergen. Niet duidelijk is waar de maatregelen landen en in welke mate ze bijdragen aan het oplossen van de beschreven opgaven. Verder wordt het benodigde bedrag niet gekoppeld aan iedere maatregel. Een tweetal voorgestelde maatregelen is (mogelijk) niet financieerbaar uit het Transitiefonds.</p> <p>Het maatregelpakket Transitie Landbouw omvat drie sporen: de doorontwikkeling van KPI-systematiek (1) beloning van boeren die meedoen en voldoen aan (gestaffelde) streefwaarden (2) en de inzet op managementmaatregelen (3). De eerder ingediende 'laaghangend fruit' en 'hooghangend fruit' pakketten uit 2022 worden voortgezet via het derde spoor. De inzet op een KPI-systematiek binnen het DPLG is begrijpelijk maar op dit moment nog kwetsbaar nu deze systematiek op dit moment nog niet uitontwikkeld is en de effecten geborgd zijn. Mede daarom is het op dit moment onduidelijk op welke manier dit maatregelpakket, in kwantitatieve en kwalitatieve zin, bijdraagt aan het behalen van NPLG-doelen (zoals VHR-doelen en de klimaatopgave) in deelgebieden. Bij het derde spoor worden risico's op lock-in voorzien.</p>	<u>Maatregelpakket</u>	<u>Bedrag</u>	1. <i>Natuur en Stikstof</i>	€ 94.638.000,-	2. <i>Grond en Bedrijven</i>	€ 230.374.465,-	3. <i>Water en Klimaat</i>	€ 11.983.865,-	4. <i>Landbouw</i>	€ 139.700.000,-	Totaal:	€ 476.696.330,-
<u>Maatregelpakket</u>	<u>Bedrag</u>												
1. <i>Natuur en Stikstof</i>	€ 94.638.000,-												
2. <i>Grond en Bedrijven</i>	€ 230.374.465,-												
3. <i>Water en Klimaat</i>	€ 11.983.865,-												
4. <i>Landbouw</i>	€ 139.700.000,-												
Totaal:	€ 476.696.330,-												
<p>Voorwaarden behorende bij koploperprojecten</p>	<p>Overkoepelend:</p> <ol style="list-style-type: none"> Verduidelijking is nodig hoe de pakketten zich tot elkaar verhouden. Met name duidelijkheid over de additionaliteit ten opzichte van al bestaande pakketten, de onderlinge afhankelijkheid voor wat betreft doelbereik, uitvoerbaarheid en afhankelijkheid ten opzichte van elkaar. Voor elke maatregelpakket dient een P*Q-onderbouwing aangeleverd te worden. <p>Pakket 1. Natuur en Stikstof:</p> <ol style="list-style-type: none"> Verduidelijking is nodig in hoeverre de voorgestelde maatregelen additioneel zijn op huidige verplichtingen en mogelijkheden (onder andere natuurpact). Verduidelijking is nodig in hoeverre de voorgestelde maatregelen uit dit pakket additioneel zijn op de andere pakketten (met name Water en Klimaat). Maak duidelijk of de aanvullende maatregelen verslechtering tegengaan en/of instandhoudingsdoelstellingen bereikt zullen worden (uit de NDA's). 												

	<p>Pakket 2. Grond en bedrijven:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Graag nadere duiding, inclusief financiële onderbouwing, van het onderdeel 'waardeverschil grond bij regeling piekbelasting' en indien beschikbaar een gebiedskaart, waarin duidelijk wordt waar de potentiële grond afgewaardeerd kan worden. Voor de berekening van afwaardering graag gebruik maken van de rekensystematiek die door RTLG-team Grondzaken en provincies is ontwikkeld. Desgewenst kan hiervan op basis van inhoudelijke motivatie van worden afgeweken. 2. Er zijn diverse landelijke regelingen om bedrijven te beëindigen. Het is niet mogelijk om agrarische bedrijven of grond aan te kopen met middelen van het Transitiefonds. Wanneer de provincie een agrarisch bedrijf of grond wenst aan te kopen, dan kan dit met eigen financiële middelen of door het indienen van een aankoopverzoek bij de Nationale Grondbank. 3. Graag bij het onderdeel 'afwaardering in relatie tot omschakeling van bedrijven' verduidelijken hoe de omvang van de gevraagde financiële middelen is berekend en wat met die middelen wordt gedaan. 4. Bij de onderdelen 'waardeverschil grond bij bossenstrategie & VHR-inrichting en kwaliteitsmaatregelen binnen NNN' zien we graag een onderbouwing en concretisering van de financiële bijdragen per hectare, inclusief duiding van wat maakt dat financiering uit andere door het Rijk aangereikte financiële bronnen (Natuurpact, Klimaatakkoord) niet mogelijk is. 5. In het maatregelpakket is in de tabel bij de kostenraming voor 'Uitvoering maatregelen Grond' € 10,97 miljoen opgenomen. Graag een onderbouwing van deze kosten: Waarvoor worden de kosten gemaakt? En met welk percentage uitvoeringskosten wordt gerekend? <p>Pakket 3. Water en klimaat:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Maak voor de hydrologische onderzoeksmaatregelen duidelijk waarom extra Rijksmiddelen nodig zijn, en hoe de onderzoeken bijdragen aan het kunnen nemen van maatregelen ten behoeve van de NPLG-doelen. 2. Maak voor de hydrologische inrichtingsmaatregelen inzichtelijk waar maatregelen exact moeten landen, hoe deze bijdragen aan doelbereik (wat is de restopgave en hoe dragen maatregelen bij aan andere NPLG-doelen?) en of uitvoering op korte termijn realistisch is. 3. Lever aanvullende informatie over vervolgbesluitvorming, financiering per maatregel, planning en mijlpalen vanuit de uitvoeringsorganisatie Prolander en (bestaande) gebiedsprocessen. 4. Geef aan in welke mate de voorgestelde onderzoeksmaatregelen additioneel. <p>Pakket 4. Transitie Landbouw:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Geef aan welke kwantitatieve bijdrage dit maatregelpakket gaat leveren aan de NPLG-doelen per deelgebied, en welke NPLG-meekoppelkansen hiermee worden behaald. 2. Expliciteer de effecten van maatregelen die bijdragen aan klimaat en stikstof. 3. Lever een verdere onderbouwing aan van de relatie tussen doelsturing en doelbereik, door onder andere de randvoorwaarden uit te werken waaraan voldaan moet worden om doelsturing te laten slagen. 4. Werk via het programma KPI-k (KPI Kringlooplandbouw) in afstemming met ministerie van LNV aan de doorontwikkeling van de KPI-systematiek waar borging en validatie nadrukkelijk aandacht hebben. 5. Maak de resultaten van het maatregelpakket laaghangend fruit in 2023 inzichtelijk en geef aan hoe lock-in's worden voorkomen, als ook dat beslag wordt gelegd op oppervlakte- en grondwater waar dat spanning geeft met andere opgaven. 6. Expliciteer welke ingrepen er onder het 'hoog hangend fruit' pakket worden genomen en onderbouw dat er hieruit geen lock-in effecten ontstaan. 7. Geef aan welke andere maatregelen/instrumenten zijn afgewogen en welke afwegingen hebben geleid tot dit pakket.
Overige maatregelpakketten (zie onderdeel 6 voor onderbouwing conclusie)	
Conclusie integrale analyse maatregelpakketten	Drenthe heeft naast de vier ingediende maatregelpakketten nog geen maatregelpakketten voor de langere termijn ingediend.

1. Bevindingen gebiedsprogramma

Fiche 1: Algemeen	<p>Drenthe heeft op 29 juni het 'concept gebiedsprogramma landelijk gebied versie 0.5' ingediend, ook wel het hoofddocument (HD). Op 18 juli zijn daar met instemming van het nieuwe college van GS een onderliggend werkdocument (WD) en vier maatregelpakketten aan toegevoegd. De bevindingen beslaan zowel het hoofddocument als het onderliggende werkdocument.</p> <p>Het programma beschrijft de doelen van het NPLG en beslaat het gehele landelijke gebied. Drenthe kiest voor continuering van acht deelgebieden die op basis van het Programma Natuurlijk Platteland al zijn ontstaan. Daarnaast gaat het programma in op de beekdalen en de veengebieden. Daarmee voldoet de opzet van het programma op dit punt aan de Handreiking.</p> <p>Het is een programma in wording. Voor een aantal onderdelen geldt nog een PM zoals de beschrijving van de NDA's voor Witterveld, Drentse Aa-gebied en het Drents-Friese Wold en Leggelderveld. Ook ontbreekt een invulling van het hoofdstuk monitoring en is er nog geen vertaling gemaakt van de provinciale opgaven naar de deelgebieden bij de 'eerste verkenning van opgaven op hoofdlijnen' per deelgebied.</p> <p>Andere aandachtspunten:</p> <ul style="list-style-type: none">• Proces: Het proces om te komen tot een definitief plan is nog niet helder beschreven. Ook geeft het programma nog geen heldere doorkijk voor de komende jaren en de langere termijn. Verwijzingen naar de omgevingsvisie leiden tot zorgen over het beoogde tempo. Het rijk ziet graag een verduidelijking over de tussentijdse mijlpalen (bijvoorbeeld in relatie tot de ijkmomenten) over hoe Drenthe haar doelen gaat behalen, hoe het rijk hierin meegenomen wordt en over op de hoogte wordt gehouden.• Bestuurlijke afstemming: Bestuurlijke partners worden betrokken bij het programma maar hebben nog niet ingestemd met het programma.• Monitoring: invulling van de monitoring ontbreekt. Wenselijk is een beknopte beschrijving van de beleidstheorie en een aanpak voor de inrichting van de monitoring op voortgang en resultaten en effecten en/of de bestaande monitoringssystemen en hoe voorzien is in bijsturing.
Fiche 2: Doelbereik NPLG/NPLG doelen in samenhang & structurerende keuzes	<p>In deze fase is het toetsen op doelbereik nog niet goed mogelijk omdat Drenthe de gebiedsprocessen afwacht voordat er keuzes en maatregelen worden genomen.</p> <p>Natuur Voor de VHR-strategie is een aanzet gemaakt om tot 30% overbrugging te komen in 2030. Deze kan verder uitgewerkt worden met een concrete invulling van een hoeveelheid ha's via NNN, bossenstrategie, groenblauwe doorradering, extra agrarische en extra natuur. Drenthe heeft natuurdoelanalyses gemaakt. Voor drie Natura2000-gebieden waren de resultaten nog niet gereed ten tijde van oplevering van dit DPLG. In het DPLG wordt aangegeven dat in alle natuurdoelanalyses verslechtering is geconstateerd. Aanvullende (herstel)maatregelen moeten worden genomen om die verslechtering tegen te gaan.</p> <p>Stikstof Voor ammoniakreductie houdt Drenthe het indicatieve provinciale doel aan, voor 2035. Voor het realiseren van deze reductie wordt ingezet op generiek, provinciaal en gebiedsgerichte aanpak. In het DPLG is beschreven dat de emissiereductieopgave van 43% voor ammoniak, 41,1 % gerealiseerd moet worden met generiek en provinciaal beleid en 1,9 in de gebiedsgerichte aanpak. Hierbij is het nog onvoldoende duidelijk hoe generieke landelijke maatregelen en provinciale generieke maatregelen bij elkaar optellen en overlap (dubbel tellen) wordt voorkomen. Ook is onvoldoende duidelijk hoe lock-in door investering ten behoeve van technische innovatie wordt voorkomen en hoe doelbereik (van managementmaatregelen bijvoorbeeld) wordt geborgd.</p> <p>Water Wat betreft water biedt het DPLG een goede basis voor de verdere uitwerking om tot doelbereik van de NPLG-doelen te komen. Er is ruimte voor verbetering in het document voor de uiteenzetting van de restopgave KRW en de aanpak om tot doelbereik te komen. Verder kan de opgave beekdalen aangevuld worden met (ruimtelijke) keuzes (bijvoorbeeld begrenzing van de bufferzones, de relatie met veengronden) die onder andere samenhangen met KRW-doelbereik en met water langer vasthouden rondom het Drents Plateau.</p> <p>Wat betreft de robuustheid van het water- en bodemsysteem wordt een mooi toekomstbeeld neergezet, maar ontbreekt een ontwikkelpad om tot dit beeld te komen. Hierin verdient onder andere de afnemende leveringszekerheid van water uit het IJsselmeer extra aandacht. Het benodigde ruimtebeslag om tot een robuust watersysteem te komen is een ander belangrijk aandachtspunt.</p> <p>De hoofdstukken 10 t/m 17 over de deelgebieden verdienen, zoals erkend door de provincie, nog aandacht. Een begin is gemaakt met de uitwerking per gebied, maar dit kan worden aangevuld met een logische doorvertaling van de provinciale-brede opgaven. Hierin kunnen geplande en aanvullende maatregelen, de rolverdeling tussen partijen in de gebiedsprocessen, en de bijdrage aan NPLG-doelbereik geïntegreerd worden.</p>

	<p>Klimaat: Drenthe heeft een opgave meegekregen voor de veehouderij van 0.3 Mton. In het gebiedsprogramma geeft Drenthe aan dat ze 0.15 Mton kunnen behalen met rantsoenmaatregelen en opkoopregelingen. Voor de overige opgaven verwijst Drenthe naar het rijk.</p> <p>Drenthe heeft een uitgebreide beschrijving opgenomen (hs 9) waarbij de provincie verschillende maatregelen naast elkaar legt en combinaties verkent op basis van bestaande onderzoeken. Aangegeven wordt dat met de eigen maatregelen 0.15 Mton kan worden behaald. In de verdere uitwerking is het wel belangrijk dat Drenthe rekening houdt met de uitvoerbaarheid, monitoring en borging van deze maatregelen op de lange termijn.</p> <p>Drenthe heeft geen opgave voor de veenweiden, maar dit betekent niet dat er geen potentieel is. Drenthe beschrijft welke CO2 vastlegging er gedaan kan worden in termijnen (tabel 9.5).</p> <p>TIP: neem op wat de aanvullende watervraag voor de peilopzet van veenweide is. Houd ook het verschil tussen klimaatadaptatie en mitigatie in de gaten. Deze hebben verschillende doelen/opgaves en kunnen niet met elkaar worden uitgewisseld</p> <p>aandachtspunten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • LESA: Uit het document blijkt dat voor het Elperstroomgebied een LESA is uitgevoerd en voor de rest van de Natura 2000 gebieden blijkt dat onvoldoende. Wel geeft Drenthe aan dat een Drenthe-brede LESA-studie is opgestart. • Inhoud: De opgave is uitgewerkt op hoofdlijnen. Zowel de uitwerking naar concrete maatregelen als de ruimtelijke vertaling hiervan ontbreekt op provinciaal niveau en op deelgebiedsniveau. • Borging: Om tot doelbereik te komen is borging van het programma een voorwaarde. Aangegeven wordt dat de aanpak vrijwillig, maar niet vrijblijvend is. De vrijwilligheid past bij de Drentse bestuurscultuur. Drenthe geeft aan in de jaren 2025 en 2028 te gaan evalueren om te bezien of de beoogde reducties ook worden behaald. Bijsturingsmogelijkheden worden niet benoemd. De KPI-aanpak, waar Drenthe op inzet, is daarvan een voorbeeld. • Ruimteclaim en Landbouwgrond: Er is een ruimteclaim voor deze opgaven. Tegelijkertijd hanteert de provincie het uitgangspunt dat landbouwgrond blijft landbouwgrond tenzij onderling anders wordt overeengekomen. Dit staat op spanning met elkaar. <p>TIP: Wees helder over de ruimtelijke vertaling van de gemaakte keuzes en geef dit mee als kader bij de gebiedsprocessen.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Samenhang: Een samenhang tussen de opgave en de gevolgen hiervan voor de aanpak en de doorvertaling wordt genoemd, maar is nog onvoldoende duidelijk. Verwezen wordt naar de nadere uitwerking in de gebiedsprocessen.
<p>Fiche 3: Doelbereik andere opgaven</p>	<p>Drenthe geeft aan dat de NPLG-doelen voor natuur (inclusief stikstof), klimaat en water worden aangevuld met doelen voor de landbouw en voor het sociaaleconomisch en ruimtelijk terrein.</p> <p>Meekoppelen van rijksopgaven Van de door het Rijk aangewezen meekoppelopgaven worden enkele opgaven benoemd, maar voor de uitwerking wordt verwezen naar de gebiedsprocessen. Het is van belang om in de verdere uitwerking de meekoppelopgaven vanuit natuur te beschrijven, of te onderbouwen waarom deze niet worden meegenomen.</p> <p>In lijn met de tekst in bijlage 7 van de Handreiking (Meekoppelopgaven) met betrekking tot klimaatadaptatie is het noodzakelijk om de gevolgen van klimaatverandering voor de land- en tuinbouw (bijvoorbeeld verzilting) een plek te geven in de provinciale plannen zodat risicoanalyses, toekomstbeelden (denk aan de klimaatscenario's), maatregelen en oplossingsrichting voor het landelijk gebied integraal gecombineerd kunnen worden om mal-adaptatie en desinvestering op de lange termijn te voorkomen. Met betrekking tot water in de Noordelijke provincies zijn er twee cruciale aandachtspunten:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Het benodigde ruimtebeslag voor klimaatadaptatie; 2. Hoe omgegaan wordt met een afnemende leveringszekerheid vanuit het IJsselmeer in relatie tot huidige en toekomstige functies. <p>Aanvullende opgaven Drenthe geeft op een aantal punten aan welke kansen er liggen om andere opgaves in het landelijke gebied mee te koppelen. Koppelkansen met andere ruimtelijke en economische opgaven en ambities - denk aan mobiliteit, woningbouw, energie en recreatie - worden geïnventariseerd in gebiedsprocessen.</p> <p>TIP: Maak een rekensom voor de verwachte benodigde hoeveelheid zoetwater (per deelgebied en vooruitkijkend naar 2050) en geef hierbij antwoord op de volgende twee vragen: hoeveel ruimte</p>

	<p>is nodig voor de berging van gebiedseigen water in de provincie (om zo goed mogelijk zelfvoorzienend te zijn) en hoeveel water is er daarnaast gewenst vanuit het hoofdwatersysteem? Breng ook de onderlinge afhankelijkheid (en bijbehorende risico's) van het watersysteem tussen provincies in kaart.</p> <p>TIP: Benoem de provincie-overstijgende opgaven rondom water (zoals de waterkwantiteit en waterkwaliteit/drinkwater).</p>
Fiche 4: Sociaaleconomische effecten inclusief toekomst landbouw	<p>Het sociaaleconomisch perspectief is opgenomen als één van de tien uitgangspunten van het DPLG: Werken aan versterking van de sociaal-economische vitaliteit en leefbaarheid van het landelijk gebied. Een nulmeting voor de brede welvaart is opgenomen op basis van de Monitor Brede Welvaart. Drenthe heeft geparticipeerd in de ontwikkeling van de Sociaal Economische Impact Analyse en zijn voornemens deze ook toe te passen. In het voorliggende DPLG is nog geen volledige SEIA opgenomen. Dit is ook nog niet mogelijk, omdat Drenthe eerst de gebiedsprocessen wil doorlopen om te komen tot keuzes en maatregelen. Ook agro-economische effecten zijn niet duidelijk op te maken uit het plan. Wel bevat het een beperkte impactanalyse met verwachte effecten van twee maatregelen: aankoop van landbouwbedrijven (inclusief Theory of Change schema) en extensiever grondgebruik.</p> <p>TIP: Onderbouw waarom middelen voor de sociaaleconomische vitaliteit randvoorwaardelijk zijn voor de gebiedsprocessen/behalen van de NPLG-doelen.</p>
Fiche 5: Budget	<p>Het programma kent een raming van in totaal € 4,667 miljard. Bij de maatregelpakketten gaat de provincie uit van een indicatief budget van € 2,5 miljard, de indicatieve budgetten zijn daarentegen nog niet eerder gecommuniceerd. Het betreft een indicatief bedrag waarvan de gebiedsprocessen moeten leiden tot een meer concrete invulling. Hieronder staat de globale kostenraming van het DPLG:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Afwaardering van gronden: 1.646 miljoen • Waardeverschillen bedrijven: 775 miljoen • Water: 62 miljoen • Natuur: 406 miljoen • Natuur door derden: 475 miljoen • Landbouw: 810 miljoen • Sociaaleconomisch perspectief: 500 miljoen • Uitvoeringskosten: 585 miljoen • Indexatie: 183 miljoen <p>De helft van de totale kosten voor het DPLG is voor afwaardering van grond en bijhorende gebouwen, terwijl niet concreet genoeg is uitgewerkt hoe die afwaardering gaat leiden tot doelbereik.</p> <p>De onderbouwing is op hoofdlijnen en niet volledig. Op sommige onderdelen is niet gespecificeerd wat voor de gevraagde bedragen gaat gebeuren. Ook is niet duidelijk of de financiering voor de medeoverheden is bestemd. In de volgende versie zullen beide punten beter onderbouwd moeten worden. Pas dan kan ook gekeken worden naar de verhouding tussen de gevraagde middelen per onderdeel en de beoogde resultaten zodat overheidsmiddelen effectief kunnen worden aangewend. Daarnaast zijn risico's en beheersmaatregelen deels aangegeven.</p>
Fiche 6: Besluitvorming en participatie	<p>In hoofdstuk 22 is aangegeven hoe de participatie is vormgegeven. De inhoud van het programma is mede tot stand gekomen op basis van inhoudelijke bijeenkomsten en een vierdaagse hackaton. Aangegeven is dat bestuurders van medeoverheden wel zijn betrokken maar nog niet hebben ingestemd. Afstemming is er met de buurprovincies Groningen, Friesland en Overijssel.</p> <p>Het vervolg ziet er als volgt uit:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vanaf 1 juli 2023 uitwerking in gebiedsprocessen; • April 2024 Oplevering volgende versie DPLG <p>Veel moet nog worden uitgewerkt in korte tijd en daarvoor wordt vaak verwezen naar de gebiedsprocessen. De risico's op kwaliteit en tijd zijn nog niet beschreven.</p>
Fiche 7: Samenhang en weging	<p>Voor de korte en langere termijn moet nog veel worden uitgewerkt. Er ligt een aantal maatregelpakketten die zullen gaan bijdragen aan de opgave in Drenthe.</p> <p>Op dit moment ontbreekt op hoofdlijnen de koppeling tussen de opgave, de aanpak, de maatregelen die daarvoor nodig zijn, de borging en monitoring daarvan en de benodigde publieke middelen en de risico's en beheersmaatregelen. Dit zal in een concretiseringslag duidelijk moeten worden waarin de gebiedsprocessen een belangrijke rol hebben.</p>

Bevindingen maatregelpakket Natuur en Stikstof

Deel 0: Algemeen	<p>Het pakket omschrijft voor 2024 en 2025 een aantal fysieke maatregelen in het kader van de bossenstrategie, VHR-inrichting, kwaliteitsverbetering NNN, Groen Blauwe dooradering. Ook wordt er geld aangevraagd voor onderzoek. Voor 2024 tot 2030 gaat het om ANLB en beheer landschapselementen.</p> <p>Deze maatregelen vinden plaats in alle deelgebieden, voor de bossenstrategie worden hectares genoemd en locaties, maar bij de beoogde maatregelen voor de VHR- ontwikkelopgave zijn deze er niet.</p> <p>Hoewel de naam van het pakket anders doet vermoeden, wordt voor de reductie van stikstof in dit pakket geen financiering gevraagd. Verwezen wordt naar de provinciale generieke aanpak (zie maatregelpakket Grond en Bedrijven & maatregelpakket landbouw). De vraag voor de provincie is waarom voor deze naam is gekozen.</p>
Deel 1: Opgaven/ probleemanalyse en de te bereiken doelen	<p>De genoemde maatregelen zullen een bijdrage leveren aan het stoppen van achteruitgang en het behalen van een gunstige staat van instandhouding, alleen is niet duidelijk in welke mate en is niet gekwantificeerd.</p> <p>Het enkel uitvoeren van natuurmaatregelen zal niet voldoende zijn om te kunnen komen tot een gunstige staat van instandhouding. Uit de NDA's in Drenthe blijkt namelijk dat stikstofdepositie een belangrijke drukfactor is voor de Natura2000-gebieden.</p> <p>Dit pakket geeft geen duidelijke beschrijving van de opgave die bereikt wordt met het realiseren van de maatregelen.</p>
Deel 2: Oplossingsrichtingen, doelbereik en (sociaaleconomische) effecten	<p>De voorgestelde maatregelen worden globaal beschreven, maar worden niet concreet gemaakt. Zo is niet duidelijk welke maatregelen waargenomen worden en welke instrumenten hiertoe worden gebruikt. Gesteld wordt dat de maatregelen worden genomen op basis van bestaande en lopende onderzoeken, maar dit is niet terug te herleiden. Er is geen zicht op het (kwantitatieve) doelbereik van dit maatregelpakket.</p>
Deel 3: Besluitvorming en daarbij betrokken partijen	<p>De betrokken partijen en de afspraken zijn weergegeven in een bijlage. Het traject om te komen tot besluitvorming alsmede de planning ontbreekt.</p>
Deel 4: Financiën en risico's	<p>Bij het dekkingsvoorstel is een overzicht gegeven van de kosten van het maatregelenpakket. Het is gewenst dat de provincie een P*Q-onderbouwing zal opnemen in een volgende versie van het maatregelpakket. Het overzicht is nog globaal waarbij er nog niet gekeken is naar alternatieve financieringsbronnen.</p> <p>Verschil is aangebracht tussen éénmalige kosten (komende twee jaar) en structurele beheergelden (periode van zes jaar). De provincie noemt wel risico's, maar geeft geen beschrijving van de beheersmaatregelen.</p>
Deel 5: Aanpak met planning en mijlpalen	<p>Met de uitvoeringsorganisatie Prolander die reeds gebiedsprocessen trekt in de provincie Drenthe is de uitvoering goed geborgd. Voor de kortetermijnmaatregelen worden directe kansen gezien en staat de begindatum (zo spoedig mogelijk) en de einddatum genoemd (december 2025).</p>
Deel 6: no-regret	<p>Onduidelijk is nog of deze voorgenomen maatregelen andere gewenste maatregelen tegenwerken en welke effecten de maatregelen hebben op doelbereik. Ook mist een P*Q-onderbouwing.</p>

Bevindingen maatregelpakket Grond en Bedrijven	
Deel 0: Algemeen	Het maatregelpakket Bedrijven en Grond omvat een totale raming van 230 miljoen voor de aankomende twee jaren, waarbij de dekking is aangevraagd bij het Transitiefonds. Het gaat in dit pakket zowel om de aankoop van complete bedrijven als afwaardering van grond in het kader van omschakeling, realisatie bossenstrategie en inrichting bij VHR-doelstellingen.
Deel 1: Opgaven/ probleemanalyse en de te bereiken doelen	Dit pakket is een randvoorwaarde voor het behalen van de natuur-, water-, stikstof- en landbouwdoelen. Het richt zich op de financiering voor de afwaardering (en aankoop) van de gronden. Het opbouwen van een grondvoorraad is tevens essentieel voor de gewenste gebiedsprocessen. Het aantal bedrijven en hectaren wordt genoemd evenals de te verwachte stikstofreductie. Op water- en natuurdoelen is dit niet gekwantificeerd.
Deel 2: Oplossingsrichtingen, doelbereik en (sociaaleconomische) effecten	De verschillende onderdelen in dit pakket zijn: <ol style="list-style-type: none"> 1. Waardeverschil grond bij regeling piekbelasting 2. Financiering aankoop bedrijven 3. Afwaardering in relatie tot omschakeling van bedrijven 4. Waardeverschil grond bij bossenstrategie 5. Waardeverschil grond bij VHR-inrichting en kwaliteitsmaatregelen binnen NNN
Deel 3: Besluitvorming en daarbij betrokken partijen	De provincie maakt gebruik van lopende gebiedsprocessen. Bij de uitvoering maakt de provincie gebruik van de volgende partijen: uitvoeringsorganisatie Prolander, waterschappen, TBO's, gemeenten, waterleidingbedrijven, LTO Noord, Drents Agrarisch Jongeren Contact, Agrarisch natuurvereniging Drenthe en Adviescommissies en particulieren. Het afwegingskader vormt een provinciale leidraad met betrekking tot grondaankopen.
Deel 4: Financiën en risico's	De aangeleverde onderbouwing voor de kosten is op dit moment nog onvoldoende. In een volgende versie van dit maatregelpakket dient de provincie met een P*Q-onderbouwing te komen. Het overzicht is nog erg globaal waarbij er nog niet gekeken is naar alternatieve financieringsbronnen. In een volgende versie graag ook meenemen op welke bestaande en toekomstige middelen nog meer gerekend wordt zoals regelingen van de piekbelastersaanpak. Aangegeven wordt dat dit maatregelpakket urgent is; beheersmaatregelen en andere risico's worden niet genoemd en dit dient in een verbeterde versie van het maatregelpakket gereed te zijn.
Deel 5: Aanpak met planning en mijlpalen	-
Deel 6: no-regret	Voor de aankoop van gronden kan mogelijk alleen een beroep gedaan worden op middelen uit het transitiefonds wanneer deze gronden worden ingericht voor natuurherstel buiten Natura2000-gebieden. Voor de afwaardering van de grond is het belangrijk dat de provincie gebruik maakt van de rekensystematiek die RTLG-grondzaken heeft opgesteld.

Bevindingen maatregelpakket pakket Water en Klimaat	
Deel 0: Algemeen	De focus van het Maatregelpakket Bodem en Water ligt op beekdalherstel in alle deelgebieden. Het maatregelpakket bestaat uit hydrologische onderzoeks- en inrichtingsmaatregelen en beslaat de periode 2024-2025. De voorgestelde maatregelen worden niet gedekt vanuit de KRW, Natuurbestrijding of andere financieringsbronnen. Het betreft de volgende gebieden: <ol style="list-style-type: none"> 1. Zuidwest-Drenthe 2. Drentsche Aa 3. De Hunze en Monden 4. Nieuwe Drostendiep 5. Noordwest-Drenthe 6. Oudendiep 7. Zuidoost-Drenthe 8. De Reest
Deel 1: Opgaven/ probleemanalyse en de te bereiken doelen	De aangekaarte opgaven per deelgebied zijn duidelijk beschreven. Aandachtspunt is dat voor het deelgebied De Reest is geen opgave of probleemanalyse toegevoegd, maar wel de noodzaak tot hydrologisch onderzoek wordt benoemd. Een (ruimtelijk) overzicht van de totale beekdal/KRW opgave, de beschreven maatregelen en de daaruit volgende KRW-restopgave (of doelbereik) in het pakket of DPLG zou een goede toevoeging zijn. Drenthe neemt voor de hydrologische maatregelen de volgende hoofddoelen op:

	<ol style="list-style-type: none"> 1. Hydrologische condities natura2000-gebieden op orde. 2. Concentratie P- en N in grond- en oppervlaktewater voldoen aan de normen (2027). 3. Concentratie gewasbeschermingsmiddelen in grond- en oppervlaktewaterlichamen voldoen aan de wettelijke normen (2027). 4. Koolstofvastlegging in bodems (deelgebied De Hunze en Monden). <p>Vermeld wordt dat een bijdrage geleverd wordt aan meekoppelkansen: biodiversiteit, landschapskwaliteit, vitale bodems voor de landbouw & natuur en klimaatadaptatie. Deze bijdragen worden niet verder uitgewerkt.</p>
Deel 2: Oplossingsrichtingen, doelbereik en (sociaaleconomische) effecten	<p>De genoemde maatregelen kunnen bijdragen aan beekdalherstel, KRW-doelbereik en water vasthouden/bergen. Maar de manier waarop de voorgestelde maatregelen bijdragen aan het oplossen van de beschreven opgaven is onduidelijk. Zo is voor de KRW-opgave op dit moment onduidelijk wat de bijdrage van deze maatregelen is in relatie tot de claims van doelbereik op Concentratie P- en N, en Concentratie gewasbeschermingsmiddelen. Daardoor is dat niet te toetsen. Ook de restopgave voor beekdalherstel is onduidelijk.</p> <p>Het advies aan de provincie om de som van onderzoeks- en inrichtingsmaatregelen af te zetten tegen de opgaven zoals geformuleerd in het DPLG en hierbij aan te geven in hoeverre ze bijdragen aan doelbereik. Als nodig is het belangrijk om de restopgave weer te geven. Het rijk gaat graag hierover in gesprek met de provincie en de waterschappen.</p> <p>Hydrologische onderzoeksmaatregelen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zie bovenstaand advies. <p>Hydrologische inrichtingsmaatregelen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Voor alle maatregelen in deelgebieden geldt: wat is de bijdrage aan doelbereik, en waar gaan de maatregelen exact plaatsvinden? • Zuidwest-Drenthe: de formulering is verwarrend. Om wat voor aanvullende maatregelen gaat het hier om het hydrologisch knelpunt op te lossen? De vispassages voor Wold Aa en Oude Vaart kunnen niet worden gefinancierd uit het Transitiefonds. • Drentsche Aa: dit lijkt een nuttige maatregel. Maar onvoldoende duidelijk hoe dit bijdraagt aan de beschreven opgaven in dit gebied. • Nieuw Drostendiep: de voorgestelde maatregel lijkt nuttig. Maar het is onduidelijk wat de opgave in het bovenloopsysteem is. Is de opgave van '20 hectare' hetzelfde als de opgave beschreven voor Klenckerveld? • Noordwest-Drenthe: lijken nuttige maatregelen. • Oude diep: lijkt een nuttige maatregel, maar de omvang is onduidelijk. • Zuidoost-Drenthe: mogelijk is deze maatregel alleen financierbaar vanuit het Transitiefonds als het binnen een N2000 gebied valt. <p>TIP: verduidelijk hoe de maatregelen in dit maatregelpakket samenhangen met de maatregelen uit het pakket Natuur en Stikstof.</p> <p>TIP: koppel de aangevraagde bijdrage aan de beschreven maatregelen.</p>
Deel 3: Besluitvorming en daarbij betrokken partijen	<p>Bijlage 1 zet de rolverdeling en organisatiestructuur uiteen in lijn met het Programma Natuurlijk Platteland. Over het algemeen is duidelijk welke partijen in een deelgebied actief zijn, en welke rol ze spelen. Het is echter een algemene tekst en wordt niet toegespitst op het maatregelpakket Water en Klimaat. De rolverdeling en benodigde besluitvorming om tot maatregelen in de deelgebieden te kunnen komen moet nog worden aangevuld.</p>
Deel 4: Financiën en risico's	<p>Het is onduidelijk waar de normbedragen voor de maatregelen vandaan komen, en hoe het benodigde bedrag relateert aan de beschreven maatregelen. Een P*Q-onderbouwing in een volgende versie van het maatregelpakket is daarom gewenst.</p> <p>De relatie met lopende en toekomstige financieringen vanuit bijvoorbeeld het Deltaprogramma Zoetwater is onduidelijk. Het is gewenst om de relaties met andere financieringsbronnen mee te nemen in een dekkingsvoorstel. De risico en de te voorziene beheersmaatregelen zijn goed beschreven.</p>
Deel 5: Aanpak met planning en mijlpalen	<p>Het maatregelpakket Water en Klimaat bevat nuttige maatregelen voor beekdalherstel, de KRW en klimaatadaptatie. Het Rijk gaat graag met de provincie in gesprek om dit maatregelpakket nog verder te brengen. Met name in de vervolgbesluitvorming, ruimtelijke keuzes en de bijdrage van de maatregelen aan doelbereik zijn er nog vraagtekens.</p> <p>De provincie geeft aan dat de realisatie van de maatregelen eenvoudig opgepakt kan worden door Prolander in de bestaande gebiedsprocessen. Echter ontbreekt er een uitwerking van de aanpak met planning en mijlpalen per deelgebied. De einddatum van de maatregelen is december 2025. Aanvullende onderbouwing is gewenst voor de inrichtingsmaatregelen in alle deelgebieden.</p>
Deel 6: no-regret	<p>Omschrijf in hoeverre het koploper project voldoet aan de Richtlijn no-regret.</p> <p>Het maatregelpakket is niet integraal opgenomen in het gebiedsprogramma. Daarnaast is het nog onduidelijk is of de voorgenomen maatregelen andere gewenste maatregelen met</p>

	bijbehorend doelbereik tegenwerken. Tenslotte is nog onvoldoende duidelijk is of het maatregelpakket kostenefficiënt is omdat een P*Q-onderbouwing ontbreekt.
--	---

Bevindingenmaatregel pakket Transitie Landbouw	
Deel 0: Algemeen	<p>Het maatregelpakket Transitie Landbouw Drenthe richt zich op drie sporen:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Doorontwikkeling van KPI-systematiek: 2. Beloning van alle boeren die meedoen en voldoen aan (gestaffelde) streefwaarden 3. Inzetten op stimuleren managementmaatregelen <p>Spoor 3 richt zich op het op de korte termijn voortzetten van de zogenaamde 'laaghangend fruit' en 'hoog hangend fruit' pakketten. Binnen dit pakket worden enerzijds relatief goedkope niet-productieve technische/innovatieve maatregelen die de komende twee jaar tot stikstof- en methaanemissiereductie komen (laaghangend fruit) en anderzijds meer kapitaalintensieve investeringen in de directe nabijheid van stikstofgevoelige Natura2000-gebieden (hooghangend fruit). Relevant hierbij is dat het laaghangend fruit een voortzetting is van een versnellingsmaatregel, die in 2022 door Drenthe, Groningen en Friesland tezamen is ingezet en door het rijk is gehonoreerd. Alle drie provincies hebben dit opgenomen in hun maatregelpakketten.</p> <p>Met dit maatregelpakket richten zij zich op het hele landelijk gebied. Het maatregelpakket omvat een begroting van €139.700.000,- inclusief uitvoeringskosten.</p> <p>Voor de uitvoering maakt de provincie gebruik van de huidige samenwerking bij Duurzaam Boeren Drenthe. De deelnemende partijen worden nog uitgebreid met enkele nieuwe partijen.</p>
Deel 1: Opgaven/ probleemanalyse en de te bereiken doelen	<p>Er wordt kwalitatief aangegeven aan welke NPLG-doelen dit maatregelpakket bijdraagt:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Natuur; ammoniakemissie natuur en landschap • Water; gewasbeschermingsmiddelen, nutriëntenoverschotten en waterverbruik • Klimaat; broeikasgasemissies, energiebalans <p>Omdat het bij spoor 1 (KPI-aanpak) gaat om de uitwerking van een bedrijfsspecifiek borgingssysteem worden deze echter niet getalsmatig gekwantificeerd. Ook bij de andere twee sporen is er geen kwantitatieve verwachting van het doelbereik aangegeven.</p> <p>Diverse aspecten zijn opgenomen in het kader van een integrale aanpak, maar geen koppelkansen op het vlak van het NPLG.</p>
Deel 2: Oplossingsrichtingen, doelbereik en (sociaaleconomische) effecten	<p>Er wordt niet aangegeven hoeveel dit maatregelpakket bijdraagt aan het behalen van doelen in deelgebieden of ten behoeve bepaalde NPLG-doelen. Kwalitatief is dit wel uitgebreid beschreven.</p> <p>In algemeenheid kan worden gesteld dat doelsturing binnen de landbouw kan bijdragen aan integraal doelbereik NPLG wanneer correct geïmplementeerd. Dit is kwalitatief onderbouwd.</p> <p>Er zit een logisch verband tussen inzet op de genoemde sporen: KPI-systematiek voor integraal doelbereik, inzet op doorontwikkeling hiervan, en subsidies voor bepaalde investeringen en maatregelen die bijdragen aan het behalen van de KPI's. Hiervoor is ook een uitgebreide kwalitatieve onderbouwing.</p>
Deel 3: Besluitvorming en daarbij betrokken partijen	<p>Er ligt een voorstel voor deelnemende partijen. Ze willen gebruik maken van de huidige partners in Duurzaam Boeren Drenthe (sinds 2016 onderdeel van het groenmanifest). Dit zijn: DAJK, LTO Noord, AND, NMF, SBB, NM, Het Drents Landschap, Landschapsbeheer Drenthe. Hierbij willen ze enkele nieuwe partners toevoegen: andere belangenbehartigersorganisaties, waterschappen, waterbedrijven, gemeenten, ketenpartijen, DZK, BO akkerbouw en het ministerie van LNV. De samenwerking moet nog worden opgezet, alsook de afspraken over de verantwoordelijkheid en de besluitvorming.</p> <p>Drenthe loopt samen met Noord-Brabant voorop in de KPI-aanpak en heeft hierin goed contact met het landelijke versnellingsspoor van SK&I.</p>
Deel 4: Financiën en risico's	<p>In dit maatregelpakket zijn 5 typen kosten opgenomen,</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. KPI-systematiek (€45 mln) 2. Investeringen en managementmaatregelen (€63 mln) 3. Kennisregeling coaching en demonstraties (€5 mln) 4. Omschakelregeling (€ 5 mln) 5. Agroagenda Noord-Nederland (€9 mln) <p>Zoals hierboven te zien is, wordt er wel een uitsplitsing gemaakt hoeveel voor welk spoor gevraagd wordt. Een P*Q-onderbouwing voor de gevraagde bedragen ontbreekt nog en dient in een volgende versie van het maatregelpakket op te nemen. Er wordt niet ingegaan op</p>

	<p>alternatieve financieringsbronnen. De provincie dient in een volgende versie van het maatregelpakket een dekkingsvoorstel aan te leveren waar ze inzicht geeft in de ontvangen en verwachte middelen die mogelijk aangewend kunnen worden voor de financiering van de voorgenomen middelen.</p> <p>Bij de genoemde risico's zitten geen beheersmaatregelen. De provincie dient deze nog op te nemen in de volgende versie van dit maatregelpakket.</p>
Deel 5: Aanpak met planning en mijlpalen	<p>Drenthe geeft aan dat de uitvoering is geborgd doordat uitvoering op dezelfde wijze plaatsvindt als het nu al lopende project en capaciteit wordt uitgebreid wanneer nodig geacht.</p> <p>Medio 2024 is er een go/no go moment om de KPI-aanpak uit te rollen onder 1000 boeren in Drenthe.</p>
Deel 6: no-regret	<p>Dit maatregelpakket kan door de diverse mix aan maatregelen bijdragen aan verschillende NPLG-doelen waaronder waterkwaliteit, stikstofreductie en natuurherstel. Wel is het nodig om de garantie te krijgen dat er geen middelen naar controversiële stalinnovaties gaan en dat de kapitaalintensieve investeringen (zoals in hooghangend fruit) niet in bedrijven landen die op korte termijn zullen stoppen. Met deze twee voorwaarden kunnen lock-in situaties voorkomen worden. Een P*Q-onderbouwing dient nog toegevoegd te worden evenals inzichtelijk te maken welke financiële regelingen mogelijk nog gebruikt kunnen worden voor het implementeren van deze maatregelen.</p>